

YHTEISÖPUUTARHOISSA KYL VETÄÄN OSALLISUUDEN SIEMEN

Yhteisön vaikutus osallisuuteen ja sosiaa-
liseen hyvinvointiin

Peppi Tuomi

Opinnäytetyö
Joulukuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaali-
työn suuntautumisvaihtoehto

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjaus ja sosiaalityö

TUOMI, PEPPI:

Yhteisöpuutarhoissa kylvetään osallisuuden siemen
Yhteisön vaikutus osallisuuteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin

Opinnäytetyö 66 sivua
Joulukuu 2014

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa ja kuvailla, millä tavoin yhteisöpuutarhojen tarjoama toiminta sekä niissä esiintyvä yhteisöllisyys edistävät osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia sen toimintaan osallistuvien keskuudessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta yhteisöpuutarhojen toiminnasta sekä tuottaa uutta tietoa niiden kautta saatavista konkreettisista hyödyistä ihmisten arjessa. Yhteisöpuutarhojen luomia vaikutuksia osallisuuden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueilla on pyritty tarkastelemaan tässä opinnäytetyössä kokonaisvaltaisesti yksilön, yhteisön sekä yhteiskunnan näkökulmista.

Opinnäytetyö toteutettiin systemaattisena kirjallisuuskatsauksena eli kyseessä oli laadullinen tutkimus. Tutkimusmateriaalina käytettiin viittä eri tieteellistä lähdettä, joista ke-
rättiin teoriapohjan perusteella vastauksia tutkimuskysymyksiin sisällönanalyysin keinoin. Lisäksi opinnäytetyötä varten haastateltiin eräässä yhteisöpuutarhaprojektissa mukana ollutta työntekijää. Haastattelun tarkoituksena oli vertailla tutkimuksen kautta luotuja tuloksia sekä käytännön kautta saatuja kokemuksia.

Tutkimus osoitti, että yhteisöpuutarhan toimintaan osallistuminen vaikuttaa ihmisten osallisuuteen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin monin eri tavoin. Yhteisöpuutarhat edistävät ihmisten osallisuutta lisäämällä vaikutusmahdollisuuksia, antamalla vastuuta, tekemällä tilaa vuorovaikutukselle, kehittämällä elämänhallintakykyä sekä luomalla tunnetta osallisuudesta. Sosiaalinen hyvinvointi ilmenee toimintaan osallistuvien arjessa merkityksellisinä ihmissuhteina, elinympäristön viihtyisyytenä, identiteetin kehittymisenä, luontokokemuksina sekä positiivisina tuntemuksina. Opinnäytetyössä on myös esitelty yhteisöpuutarhoissa ilmeneviä osallisuutta sekä sosiaalista hyvinvointia uhkaavia tekijöitä, jotka tulivat ilmi tutkimusta tehdessä.

Tämän opinnäytetyön mukaan yhteisöpuutarhat ovat toimivia areenoja osallisuuden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen kaupunkien lähiöissä. Opinnäytetyössä on perusteltu, miksi yhteisöpuutarhoja voitaisiin hyödyntää sosiaalialan työvälineinä yhdyskuntatyötä toteuttaessa. Tutkimus antaa puheenvuoron vaihtoehtoiselle työotteelle ja toimii tiedon välittäjänä Suomessa vielä melko tuntemattomana pysyneestä yhteisöpuutarhatyöstä. Vähäisen aikaisemman tutkimustiedon vuoksi tämän opinnäytetyön lähdeaineisto on koottu Suomen ulkopuolella tehdyistä tutkimuksista, joten tulevaisuudessa olisi kiinnostavaa tietää, onko suomalaisissa yhteisöpuutarhoissa havaittavissa eriäviä vaikutuksia ulkomaisiin puutarhoihin verrattuna.

Asiasanat: yhteisöpuutarha, osallisuus, sosiaalinen hyvinvointi, yhteisöllisyys

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Option of Case Management and Social Work

TUOMI, PEPPI:

The Seeds of Involvement are Sown in Community Gardens
The Effect of Community on Involvement and Social Well-Being

Bachelor's thesis 66 pages
December 2014

The objective was to survey and describe how community gardens advance participation and communality in people's lives. The objective was also to raise awareness of community gardens and produce new information about benefits that can be reached by them. The effects of community gardens are being considered from an individual, community and society's perspective.

The method was literature review. The data were collected from five different scientific articles and studies and one worker from a Finnish community garden was interviewed. The data from articles and studies were content-analysed. The purpose of the interview was to compare the results of the content analysis and experiences gained from practice.

The results showed that participation in community gardens had an influence on people's involvement and social welfare in various ways. Community gardens gain their participants involvement by giving them the possibility to have an influence, encouraging taking care of responsibilities, creating space for communication, improving overall life skills and allowing for the power to manage their life.

Social well-being manifests itself in meaningful relationships, environmental satisfaction, improvement of identity, nature experiences and positive feelings. Community gardens could also be a threat to people's participation and communality in their neighborhood.

Based on the findings presented in this bachelor's thesis, community gardens are a functional domain for the healthy development of social well-being and involvement in populated areas. The results give reasons why community gardening can be used as a functional tool in the social service working industry.

Key words: community garden, involvement, social welfare, communality

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
2.1	Lähtökohdat ja tarkoitus	7
2.2	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	7
2.3	Tutkimuksen toteuttaminen	8
2.3.1	Sisällönanalyysi.....	8
2.3.2	Haastattelu.....	10
3	YHTEISÖPUUTARHA	12
4	OSALLISTUMINEN JA OSALLISUUS	19
4.1	Toimijuus	20
4.2	Kollektiivitoimijuus	22
4.3	Voimaantumisen.....	23
5	HYVINVOINTI	24
5.1	Sosiaalinen hyvinvointi.....	24
5.2	Luonnon hyvinvointivaikutukset	26
6	SOSIAALITYÖ OSALLISUUDEN EDISTÄJÄNÄ.....	29
6.1	Järjestöt osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien tuottajina.....	31
6.2	Yhdyskuntatyö	32
6.3	Yhteisöpuutarhat väylinä yhteiskuntaan	34
7	TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	36
7.1	Osallisuus yhteisöpuutarhoissa	36
7.1.1	Vaikutusmahdollisuudet.....	36
7.1.2	Vastuu	38
7.1.3	Vuorovaikutus	39
7.1.4	Elämänhallinta.....	41
7.1.5	Kokemukset osallisuudesta	44
7.2	Sosiaalinen hyvinvointi yhteisöpuutarhoissa.....	47
7.2.1	Ihmissuhteet	47
7.2.2	Elinympäristö	49
7.2.3	Identiteetti	50
7.2.4	Luontokokemukset.....	53
7.2.5	Positiiviset tunteet.....	54
7.3	Osallisuuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin uhat yhteisöpuutarhoissa	55
8	LOPUKSI	60
	LÄHTEET.....	63

1 JOHDANTO

Osalle suomalaisista yksinäisyys on todellinen ongelma. Tutkimusten mukaan laadukkaat sekä läheiset ihmissuhteet lisäävät hyväosaisuuden ja onnellisuuden tunnetta. Tästä huolimatta 52 prosenttia eli yli 2,1 miljoonaa täysi-ikäistä suomalaista kokee itsensä yksinäiseksi. Tämän lisäksi noin 70 000 täysi-ikäistä suomalaista tuntee itsensä sekä huono-osaiseksi että syrjityksi ja ulkopuoliseksi yhteiskunnasta. Huono-osaisuuden kokemukseen vaikuttavat mittauksen mukaan fyysinen sekä psyykkinen terveys, henkinen vireys, läheiset sosiaaliset suhteet sekä taloudellinen tilanne. (Kansalaisbarometri 2011, 53, 55–57, 60).

Kansalaisten ahdinkoa ei helpota se seikka, että lähes 1,5 miljoonaa suomalaista kokee vaikuttamismahdollisuutensa heikoiksi yhteiskunnallisissa asioissa. Heikoimmat vaikutusmahdollisuudet ovat tutkimuksen mukaan ihmisillä, joilla on vakavia ongelmia psyykkisessä ja fyysisessä terveydentilassa, taloudellisessa tilanteessa sekä sosiaalisissa suhteissa. Tämän lisäksi vaikutusmahdollisuuden vähyys koetaan erityisesti kaupungeissa asuvien ihmisten ongelmana. (Kansalaisbarometri 2011, 114).

Kuitenkin edelleen 65 prosenttia suomalaisista pitää tärkeänä mahdollisuuksiaan vaikuttaa asuinympäristöönsä, asuinkuntaansa tai koko yhteiskuntaa koskeviin asioihin (Kansalaisbarometri 2011, 116). Koska halua vaikuttamiseen löytyy, mutta suuri osa Suomen kansalaisista on silti tyytymättömiä vaikuttamismahdollisuuksiinsa, voidaan heittää ilmoille ajatus siitä, että ensisijaisesti ei tarvitsekaan aktivoida kansalaisia, vaan oikeastaan on tarvetta luoda ihmisten osallistumiselle ja vaikuttamiselle uudenlaisia väyliä.

Sosiaalialalla on jo jonkin aikaa pyritty vastaamaan individualismin eli yksilökeskeisen kulttuuriin sekä kaupungistumisen aiheuttamiin haasteisiin. Yksinäisyyttä on yritetty lievittää esimerkiksi erilaisten ystäväpalveluiden sekä kohtaamispaikkojen avulla. Tässä opinnäytetyössä esiteltävä yhteisöpuutarha voisi mielestäni olla yksi keino torjua yksinäisyyttä sekä pahoinvointia nyky-yhteiskunnassa. Samalla yhteisöpuutarha toimisi vaikuttamisen välineenä. Yhteisöpuutarha on Suomessa melko uusi yhteisöllisyyttä luova ilmiö, jonka tärkeänä tavoitteena on osallisuuden edistäminen. Yhteisöpuutarha on nimensä mukaisesti puutarha, jonka tarkoituksena on erilaisten kasvien viljelyn ohella järjestää yhteisöllisyyttä lisäävää toimintaa. Yhteinen toiminta voi pitää sisällään esi-

merkiksi puutarhajuhlia, erilaisia työpajoja tai leppoisaa seurustelua. Yhteisöpuutarhat sijoitetaan usein kaupunkien lähiöihin, joissa on tarvetta viheralueelle ja yhteisöllisyyden edistämiseksi. Yhteisöpuutarhan toimintaan ovat tervetulleita kaikki halukkaat, joten kyseessä on kirjava kohtaamispaikka naapurustossa.

Aiheen tuntemattomuuden vuoksi olen kokenut tärkeäksi tutkia, millä tavoin yhteisöpuutarhojen tarjoama toiminta sekä niissä esiintyvä yhteisöllisyys edistävät ihmisten osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia. Tavoitteena on kuvata konkreettisia asioita, jotka tulevat ilmi ihmisten arjessa yhteisöpuutarhan toimintaan osallistumisen seurauksena. Osallisuuden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin toteutumista on pyritty tarkastelemaan tässä opinnäytetyössä mahdollisimman kattavasti yksilön, yhteisön sekä yhteiskunnan näkökulmasta.

Monissa maailman kaupungeissa yhteisöpuutarhoja ylläpidetään lähinnä vapaaehtoisten työntekijöiden tai muiden kuin sosiaalialan ammattilaisten voimin, joten mielestäni olisi mielenkiintoista tietää, millaista hyötyä voitaisiin saada, jos kyseessä olisi tavoitteellinen sosiaalityön väline. Yksi tämän opinnäytetyön tavoitteista onkin luoda tietoisuutta yhteisöpuutarhasta ja tuoda se esiin yhtenä potentiaalisena yhdyskuntatyön välineenä. Suomalaista tutkimustietoa yhteisöpuutarhoista on todella vähän, ja tämä opinnäytetyö on tällä hetkellä ainoa ammattikorkeakoulutasoinen opinnäytetyö aiheesta. Tämän vuoksi tutkimukseen on käytetty pääasiassa ulkomaalaisia lähteitä. Vähäinen suomalainen tutkimustieto tarjoaa kuitenkin monia hyviä jatkotutkimuksen aiheita kotimaisten yhteisöpuutarhojen kentillä.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Lähtökohdat ja tarkoitus

Ihmisiltä saatujen kokemusten perusteella yhteisöpuutarhat vaikuttavat positiivisesti sen toimintaan osallistuvien henkilöiden elämänlaatuun. Yhteisöpuutarhoista on tehty jonkin verran tutkimuksia, mutta monet niistä keskittyvät ihmisten fyysiseen hyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi puutarhassa tehtävän ruumiillisen työn sekä kasvisperäisen ruokavalion vaikutukset kaupungissa asuvien ihmisten hyvinvointiin. Huomasin opinnäytetyötäni tehdessäni, että yhteisöpuutarhan vaikutusta ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin on tutkittu todella vähän, jos ollenkaan.

Sosiaaliseen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä oli kyllä mainittu tutkimuksissa, mutta ne esitettiin fyysisen hyvinvoinnin rinnalla, niitä sen enempää huomioimatta. Niinpä koin tehtäväkseni koota kaikki löytämäni sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät tekijät yhteen, jotta niitä olisi helpompaa tarkastella kokonaisuutena. Sosiaalialan opiskelijana halusin myös kiinnittää huomiota nimenomaan sosiaaliseen näkökulmaan, jotta se mielletäisiin yhtä tärkeäksi kuin fyysisen hyvinvoinnin merkitys. Onhan ihminen psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti muodostuva kokonaisuus, joten kaikkia osa-alueita on huomioitava ihmisten kanssa töitä tehdessä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa ja kuvailla, millä tavoin yhteisöpuutarhojen tarjoama toiminta sekä niissä esiintyvä yhteisöllisyys edistävät osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia sen toimintaan osallistuvien ihmisten keskuudessa. Opinnäytetyön tavoitteena on myös lisätä tietoisuutta yhteisöpuutarhojen toiminnasta sekä tuottaa uutta tietoa Suomessa vielä melko tuntemattomana pysytelleestä aiheesta.

2.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on selvittää, miten osallisuus ja sosiaalinen hyvinvointi tulevat näkyväksi yhteisöpuutarhojen toimintaan osallistuvien ihmisten elämässä. Tavoitteena on tuoda esiin konkreettisia yhteisöpuutarhan toiminnan luomia asioita,

jotka vaikuttavat yhteisöpuutarhan toimintaan osallistuvien ihmisten elämänlaatuun osallisuuden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueilla.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

Miten yhteisöpuutarhoissa tehtävä työ edistää osallistujiensa osallisuutta?

Miten yhteisöpuutarhoissa tehtävä työ edistää osallistujiensa sosiaalista hyvinvointia?

2.3 Tutkimuksen toteuttaminen

2.3.1 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on tapa, jolla analysoidaan systemaattisesti ja objektiivisesti dokumentteja. Sen avulla voidaan saada tutkittavasta ilmiöstä kattava sekä yleistetty kuvaus. Sisällönanalyysia käytetään usein, kun halutaan järjestellä aineistoa lopullisia johtopäätöksiä varten. Tutkimuksessa käytettävä aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja siitä pitää luoda sekä tiivis että selkeä kokonaisuus, joka sisältää kaiken tarpeellisen informaation. Siksi aineistoa käsitellään loogisen päättelyn sekä tulkinnan avulla. Tällöin aineisto jaetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudenlaiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 103, 108).

Eräs tapa hyödyntää sisällönanalyysia on tässä opinnäytetyössä käyttämäni kirjallisuuskatsaus. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus määritellään tutkimukseksi, ja se on tutkimustyypiltään laadullinen, teoreettinen tutkimus. Sen sanotaan olevan toisen asteen tutkimista eli jo tutkitun tiedon tutkimista. Analyysin avulla saadut luokat eivät kuitenkaan ole tutkimuksen tulos, vaan apukeino tarkastella tietoa. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 124). Se on ikään kuin tiedon kokoamista yhteen eri lähteistä ja ennen huomaamattomien seikkojen havainnointia. Lisäksi sitä voidaan käyttää työvälineenä, joka tuottaa uutta tietoa ja tuoreita näkökulmia tarkastella asioita. (Anttila 1998).

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen prosessi on monivaiheinen. Opinnäytetyöni tiedon kerääminen alkoi sähköisiin tietokantoihin tutustumisella. Tampereen ammattikorkeakoulun E-aineistoportaali Nellistä tietokannaksi valikoitui EBSCOhost. Valitsin artikkeleiden julkaisuvuosi- ja yhädykuntatyön historian perusteella vuoden 1960 tai sitä

uudemmat julkaisut. Hakusanoinani olivat aluksi ”yhteisöpuutarha” sekä ”osallisuus”, mutta suomen kielellä haettuna hakusanat tuottivat vain yhden pro gradu-tutkielman, joka kylläkin soveltui tutkimukseeni. Tämän jälkeen otin käyttöön englanninkieliset hakusanat ”community garden” sekä ”involvement”. Tämä haku tuotti 29 osumaa. Luetuani kaikki haun antamat aineistot läpi, päädyin ottamaan mukaan opinnäytetyöhöni neljä tutkimusta tai tieteellistä artikkelia aiheeseen liittyen. Näin ollen tutkimukseni otantana on viisi tieteellistä lähdettä.

Opinnäytetyöni ainoa suomenkielinen lähde on Johanna Maierin pro gradu- tutkielma, jossa selvitetään, luovatko yhteisöpuutarhat osallistumista sekä yhteisöllisyyttä eräässä berliiniläisessä lähiössä. Englanninkielisistä lähteistä eniten materiaalia tuotti tieteellinen artikkeli nimeltä ”Urban community gardens as a contested space”, joka kertoo yhteisöpuutarhojen toiminnasta ja vaikutuksesta ihmisten elämänlaatuun sekä aluepolitiikkaan Yhdysvalloissa. Kolmas lähteeni on yhteisöpuutarhojen terveysvaikutuksia sekä hyvinvointia lisääviä tekijöitä kuvaava australialainen tutkimus ”Cultivating health and wellbeing: members’ perceptions of the health benefits of a Port Melbourne community garden”. Neljäntenä ja viidentenä lähteenäni olen käyttänyt tieteellistä artikkelia sekä tutkimusta, jotka eivät liittyneet aihealueeltaan suoraan opinnäytetyöhöni, mutta antoivat vastauksia tutkimuskysymyksiini. Kyseessä ovat lähteet nimeltä ”Integrating Community into the Classroom: Community Gardening, Community Involvement, and Project-Based Learning” sekä ”The Influence of social Involvement, Neighborhood Aesthetics, and Community Garden Participation on Fruit and Vegetable Consumption”.

Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on redusointi eli pelkistäminen. Tähän vaiheeseen kuuluu kaiken epäolennaisen tiedon karsiminen pois aineistosta. Se voi tapahtua informaatiota tiivistämällä tai pilkkomalla aineistoa osiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111). Itse tein redusoinnin alleviivaamalla erivärisillä kynillä tutkimuksista sekä tieteellisistä artikkeleista kaikki sosiaaliseen hyvinvointiin tai osallisuuteen liittyvät ilmaukset. Pidín koko ajan myös mielessäni osallisuudesta ja sosiaalisesta hyvinvoinnista lukemani teorian, jotta pysyin aiheessa, enkä kerännyt tietoa ohi tutkimuskysymykseni. Tarvittaessa palasin takaisin teorian pariin ja varmistin, liittyykö löytämäni sana tai ilmaisu todella osallisuuteen tai sosiaaliseen hyvinvointiin. Tämän jälkeen kirjoitin keräämäni ilmaukset peräkkäin konseptille. Tässä vaiheessa käänsin sanoja englannin kielestä suomeksi, sillä suurin osa tutkittavasta aineistosta on englannin kielellä. Sanoja kääntäessäni pyrin mahdollisimman oikeaoppiseen käännökseen harkiten sanavalintoja tarkkaan. Sisällön-

analyysissa on tärkeä muistaa tutkimusta ohjaava tutkimustehtävä, jonka perusteella tietoa kerätään. Vaikka sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, omiin tulkitoihin ei saa tukeutua liiaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111,115).

Seuraava vaihe aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa on klusterointi eli ryhmittely. Tällöin aineistosta löydetty alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja kerätystä aineistosta pyritään muodostamaan samankaltaisuuksien tai eroavaisuuksien perusteella ryhmiä. Opinnäytetyötäni varten oli käytettävissä kaksi erilaista ryhmittelyn tapaa, sillä laadullisen aineiston analysointi voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti tai teoriaohjaavasti (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110, 112). Itse olen käyttänyt tässä opinnäytetyössä teoriaohjautuvaa lähestymistapaa. Kokosin teorian pohjalta sekä osallisuuteen että sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviä laajempia, tärkeitä pitämiäni käsitteitä, joiden alle kokosin kerättyjä ilmaisuja sisällönanalyysin keinoin. Ryhmien aiheiksi valikoituivat lopulta osallisuuden aihealueessa: vaikutusmahdollisuudet, vastuu, vuorovaikutus, kokemukset osallisuudesta sekä elämänhallinta. Sosiaalisen hyvinvoinnin ryhmiksi taas valitsin ihmissuhteet, elinympäristön, identiteetin, luontokokemukset sekä positiiviset tunteet. Tämän lisäksi aineistoista löytyi yllättäen myös osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia uhkaavia tekijöitä yhteisöpuutarhoissa. Kokosin ne ryhmän ”uhat” alle, jotta tutkimuksestani tulisi mahdollisimman objektiivinen.

Klusteroinnin jälkeen siirryin abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luomiseen. Abstrahoinnin tarkoituksena on erotella edelleen tutkimuksen kannalta olennainen tieto, josta sitten muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämistä on tarkoitus jatkaa niin kauan kuin se on mahdollista sisällön siitä kärsimättä. Esittelen abstrahointini tulokset ”Tutkimuksen analysointi”-luvussa, jossa on esillä myös valmiit taulukot.

2.3.2 Haastattelu

Haastattelin opinnäytetyötäni varten kuvataiteilija Anne Savitietä, joka on järjestänyt vuoden 2012 kesästä lähtien vuosittain yhteisöpuutarhatoimintaa Tampereen Pispalassa sijaitsevan Hirvitalon pihamaalla. Hirvitalo on Pispalan kulttuuriyhdistys ry:n ylläpitämä kulttuuritila, jossa harjoitetaan taiteen tekemistä monissa eri muodoissa. Hirvitalo on kaikille avoin, ilmainen tapahtuma- sekä näyttelytila, jossa järjestetään monenlaista toimintaa, joista esimerkkeinä voidaan mainita erilaiset työpajat sekä lukupiiri. Lisäksi

Hirvitalolla on käytössään galleriatila sekä erillisiä toiminta- ja oleskelutiloja. Hirvitalon toiminta perustuu yhteisöllisyyteen, ja osallistujien ydinjoukko on monikansallinen sekä monikulttuurinen. Hirvitalon tarkoituksena on olla kekseliäs kokonaisuus, ja sitä kuvataan Pispalan kulttuuriyhdistys ry:n internet-sivuilla ”*eläväksi, alati muuttuvaksi, ihmisten yhdessä muovaamaksi yhteisötaideteokseksi, joka on samalla laiskottelun, kekseliäisyyden ja yllättävän toimeliaisuuden tila.*” (Pispalan kulttuuriyhdistys ry 2014).

Järjestin tapaamisen Anne Savitien kanssa ja keskustelimme yhteisöpuutarhan toiminnasta yleisesti, minkä lisäksi pyysin häntä kommentoimaan kirjallisuuskatsauksen kautta löytämiäni tutkimustuloksia hänen näkökulmastaan. Kirjasin ylös hänen sanomansa, ja lainasin joitakin hänen mielipiteitään tutkimustuloksien lomaan. Tarkoituksena on antaa kirjallisuuskatsauksien tuloksille lisää sisältöä ja samalla arvioida, miten yhteisöpuutarhan toimintaa järjestänyt henkilö on kokenut osallisuuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin toteutuneen Pispalan Hirvitalon yhteisöpuutarhassa. Toisaalta halusin myös tiedustella, onko keräämissäni tutkimustuloksissa yhteyksiä konkreettiseen toimintaan ja toteutuvatko ne käytännössä. Lisäksi tarkoituksenani oli havainnoida, voisiko yhteisöpuutarha olla toimiva sosiaalityön keino Suomessa.

3 YHTEISÖPUUTARHA

Yhteisöpuutarha on lähinnä länsimaissa esiintyvä ilmiö, jonka juuret ulottuvat nykyisen käsityksen mukaan 1800-luvun Englantiin sekä Yhdysvaltoihin. Tällöin erityisesti taloudellisten taantumien aikaan perustettiin useita yhteisöllisiä siirtolapuutarhoja, joita pidetään yhteisöpuutarhan esiasteina. (Maier 2007, 3). Vielä nykypäivänäkin monissa siirtolapuutarhoissa on havaittavissa vahva yhteisöllisyyden tuntu ja yhteisöpuutahan sekä siirtolapuutarhan ero saattaa joissakin tapauksissa olla veteen piirretty viiva. Yhteisöpuutarha on havaintojeni mukaan Suomessa ilmiönä niin uusi, ettei sen määritelmä ole hioutunut vielä lopulliseen muotoonsa. Erona voidaan kuitenkin pitää sitä, että yhteisöpuutarhat ovat usein tarkoitettu kaupunkien vähäosaisille ja niillä on täten myös tärkeä osa ravinnon tuottajana sekä yhteiskunnallisena integroijana (Maier 2007, 3). Yhteisöpuutarhat eivät siis vaadi osallistujalta varallisuutta ja siksi ne yleensä sijoitetaan kaupunkien köyhemmille alueille, toisin kuin siirtolapuutarhat. Yhteisöpuutarhojen rahoittajina ovat joko valtio, kunta tai yksityiset järjestöt (Schmelzkopf 1995, 364; Pispalan kulttuuriyhdistys ry 2013).

Toisena erona siirtolapuutarhoihin verrattuna voidaan pitää sitä, että yhteisöpuutarhoihin palkataan ammattilaisia ottamaan vastuun kokonaisvaltaisesta toiminnasta ja edistämään yhteisöllisyyden toteutumista. Työntekijöitä on palkattu hyvin erilaisilla ammatinimikkeillä. Maierin (2007, 33) tutkimuksen mukaan eräässä Berliiniläisessä yhteisöpuutarhassa on ollut mukana työskentelemässä samanaikaisesti ainakin maisema-arkkitehti, journalisti sekä monipuolisesti sosiaalialan ammattilaisia. Monissa puutarhoissa on kuitenkin tapana jakaa jokaiselle viljelijälle oma vastuualue, jonka hänen kuuluu hoitaa. Usein kaikki, jotka ovat mukana toiminnassa, huolehtivat myös yhteisen viihtyvyyden toteutumisesta (Maier 2007, 37). Tällä tavoin pyritään sitouttamaan ihmisiä toimintaan ja osoitetaan luottamusta sekä uskoa osallistujien kykyihin, mikä on tärkeää osallisuuskokemuksen kannalta.

KUVA 1. Davie Village Community Garden sulautuu maisemaan Vancouverin West End-kaupunginosassa (Tuomi 2014)

KUVA 2. Davie Village Community Garden Kanadan Vancouverissa (Tuomi 2014)

Yhteisöllisten puutarhojen tarkoituksena on tarjota mahdollisuus osallistua sosiaaliseen toimintaan sekä viljellä maata omalla palstalla kansalaisuudesta, iästä, sukupuolesta,

sosiaalisesta asemasta tai muusta ihmisen ominaisuudesta huolimatta. Sosiaalisella toiminnalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi puutarhajuhlia, erilaisia kursseja tai yhteisten alueiden hoitoa. Puutarhasta riippuen toiminnalla on kasvien viljelemisen ohella myös erilaisia sosiaalisia tavoitteita, mikä voi näkyä puutarhan ohjeellisen kohderyhmän asettelussa (esimerkiksi kodittomat tai maahanmuuttajat). Kaikilla yhteisöpuutarhoilla ei kuitenkaan ole ollenkaan kohderyhmää, vaan ne ovat avoimia kaikille halukkaille. Usein tavoitteiksi mainitaan ainakin sosiaalisen integraation lisääminen sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistäminen. Yhteisöpuutarhojen onkin huomattu olevan hyvä keino integroida maahanmuuttajia, houkutella valtaväestöä mukaan toimintaan sekä lisätä kulttuurien välistä vuoropuhelua. Seurauksena on uudenlaisen sosiaalisen pääoman luominen kaupunkeihin ja urbaanin elämän monipuolistuminen. Lisäksi yhteisöpuutarhojen on havaittu lisäävän luontokokemuksia sekä viihtyvyyttä lähiöissä. (Maier 2007, 2-3).

Puutarhoissa pyritään ottamaan ihmisten arki kokonaisvaltaisesti huomioon. Niissä saat-
taa olla esimerkiksi lapsille omia leikkialueita, joissa he voivat tutustua ikätovereihinsa. Lisäksi äidit saavat kätensä vapaaksi ja voivat keskittyä puutarhan hoitoon ja ihmisten kanssa seurusteluun. Usein puutarhoihin on myös sijoitettu pienimuotoinen ruuanlaittopiste, jossa voi viettää aikaa muiden ihmisten seurassa puutarhan sadosta nauttien. Joissakin yhteisöpuutarhoissa on jopa olemassa klubitalo, jossa voidaan järjestää erilaisia yhteisiä tapahtumia tai tilaisuuksia. (Schmelzkopf 1995, 365)

Yhteisöpuutarhoja perustetaan sekä asukkaiden toiveesta että alueella huomattun tarpeen vuoksi. Osallistujia on houkuteltu mukaan avoimien puutarhajuhlien lisäksi muun muassa ovelta ovelle kiertämällä, tiedotustilaisuuksia järjestämällä, lentolehtisiä jakamalla, lehdissä ilmoittamalla sekä erilaisten yhdistysten ja organisaatioiden kautta. Myös kommunikointi kaduilla ihmisten kanssa on ollut puutarhojen toiminnan kannalta avainasemassa. (Maier 2007, 38-43). Puutarhojen koko vaihtelee alueittain, mutta suurkaupungeissa isoimmissa puutarhoissa voi olla jopa yli sata osallistujaa (Schmelzkopf 1995, 366).

KUVA 3. Davie Village Community Garden valmistautui satokauteen toukokuussa 2014 (Tuomi 2014)

Hirvitalon yhteisöpuutarha

Tähän opinnäytetyöhön liittyy läheisesti myös Pispalan kulttuuriyhdistys ry:n ylläpitämä kulttuuritila Hirvitalo. Kuten olen jo aikaisemmin maininnut, haastattelin tutkimustani varten Anne Savitietä, joka on toiminut yhteisöpuutarhan ylläpitäjänä Tampereen Pispalassa. Hirvitalon pihapiirissä on ollut pienimuotoinen puutarha sen perustamisvuodesta 2006 alkaen. Puutarhassa oli tarkoituksena viljellä hyötykasveja lähinnä Hirvitalon osallistujien yhteiseen käyttöön. Vuodesta 2012 Hirvitalossa on kuitenkin toiminut pienimuotoinen yhteisöpuutarha. Anne Savitie (2014) kertoi, että ensimmäisenä vuotena ihmisiä kutsuttiin mukaan toimintaan sanomalehtien välityksellä. Tarkoituksena oli suunnitella puutarhaa ja siellä tapahtuvaa yhteisöllistä toimintaa. Mukaan tuli kourallinen ihmisiä Hirvitalolta sekä muutamia yksittäisiä ihmisiä, joiden joukossa oli maahanmuuttajiaakin. Suurin osa yhteisöpuutarhaan osallistuneista kävi hoitamassa puutarhaa epäsäännöllisesti ja mukana oli vain muutama yksittäinen henkilö, jotka hoitivat puutarhaa aktiivisesti. Savitie mainitsikin, että ensimmäisenä vuotena yhteisöpuutarhalla oli liian avonainen konsepti, eikä sitä oltu viimeistelty tarpeeksi.

Toisena vuonna ihmisiä kutsuttiin mukaan yhteisöpuutarhan toimintaan sekä sanomalehdissä että radioissa. Kesäkauden teemaksi valittiin erilaiset työpajat, mikä toimi Savi-

tien (2014) mukaan hyvin. Ihmiset olivat mukana muun muassa villivihannes-, nikkarointi- sekä kompostointityöpajoissa. Savitien mielestä työpajakonsepti oli Pispalan alueella toimivampi kuin pelkän maapalstan viljely, sillä Pispala on vehreää aluetta ja asukkailla on jo entuudestaan mahdollisuus kasvien kasvattamiseen omilla pihoiillaan tai muilla viljelypalstoilla. Työpajoissa ihmiset oppivat uutta ja osallistuivat myös puutarhan ylläpitoon.

Kolmantena kesänä yhteisöpuutarhan toimintaa kehitettiin entisestään ja tarkoituksena oli järjestää työpajoja, jotka hyödyttivät konkreettisesti Hirvitalon puutarhaa ja toimintaa. Mukana oli hyvin samankaltaisia työpajoja kuin edellisenäkin vuonna, mutta koko yhteisön kokemaa hyötyä korostui tekemisestä. Koska kyseessä ei ollut pitkäaikainen projekti, vaan pieni osa Hirvitalon kokonaisuutta, Anne Savitie ei vielä tiennyt lokakuussa 2014, aiotaanko Hirvitalolla järjestää vielä uusia yhteisöpuutarhaprojekteja. Tällä hetkellä Savitie kokee, ettei Pispalassa ole juurikaan tarvetta yhteisöpuutarhalle, sillä alue on itsessään jo hyvin yhteisöllinen ja Pispalan läheisyydessä sijaitsee entuudestaan palttoja, joilla ihmiset voivat viljellä kasveja halutessaan. Toisaalta Savitie (2014) on myös sitä mieltä, että toimintaa voisi laajentaa muiden alueen toimijoiden kanssa tai perustaa uuden yhteisöpuutarhan jollekin vähemmän viihtyisälle asuinalueelle, jossa ei ole mahdollisuutta viheralueilla virkistytymiseen.

Yhteisöllisyys

Yhteisöpuutarhan toiminnan ydin perustuu yhteisöllisyyteen ja yhteisön tuottamiin positiivisiin vaikutuksiin. Mutta mitä on yhteisöllisyys ja miksi sillä on yksilöihin voimauttava vaikutus? Yhteisön määritelmät ovat vaihdelleet aikojen saatossa yhteiskuntien muutosten myötä. Nykyisin yksi tapa luokitella yhteisöjä, on ajatella, että ne muotoutuvat suvun, statuksen tai sopimuksen kautta. Suvulla tarkoitetaan biologisia sekä kulttuurisia siteitä, jotka nivovat tietyn ryhmän yhteisöksi. Statuksella voidaan tarkoittaa esimerkiksi yhteiskunnallista asemaa tai muuta yhteistä tekijää, jonka koetaan määrittelevän tiettyä ryhmää. Sopimuksen perusteella perustettu yhteisö taas pohjautuu vapaaehtoisuuteen ja haluun kuulua tiettyjen ihmisten joukkoon. On ajateltu, että yhteisön merkitys on muuttunut aikakausien mukaan sukupohjaisista statusyhteisöjen kautta sopimusyhteisöihin. (Kangaspunta 2011, 16-17). Eräs esimerkki sopimusperäisestä yhteisöstä on sairaanhoitomme. Kun aiemmin suku ja muu lähipiiri ovat tarjonneet ihmisille yhteisön, nykyisin turvaa ja hoivaa organisoidaan yhä enemmän yhteiskunnan taholta.

Vastuuta näistä tehtävistä kantavat muun muassa terveydenhuolto, sosiaalihuolto sekä kasvatusta- ja koulutusjärjestelmät. (Aro 2011, 49).

Toisinaan yhteisöä käytetään yleisellä tasolla ja epätarkasti kuvaamaan erilaisia ryhmämuodostelmia. Yhteisönä voidaan tällöin pitää erikokoisia ryhmiä, joissa on mahdollista havaita esimerkiksi alueellisia tai aatteellisia yhtäläisyyksiä. Yhteisyyden perustana voivat olla myös muun muassa mielenkiinnonkohteet, uskonto, harrastukset, maailmankatsomus tai taloudelliset ja poliittiset seikat. Lisäksi yhteisössä tapahtuu aina vuorovaikutusta jäsenten välillä ja ihmisten välisten suhteiden laatu on osa yhteisyyden kokemusta. Yhteisöllisyyteen kuuluukin vahvasti yhteenkuuluvuuden tunne ja yhteisöissä on usein havaittavissa symbolisia yhteisyyttä osoittavia ilmiöitä. Voidaan siis sanoa, että mikäli ihmiset elävät yhdessä, toimivat yhdessä tai ajattelevat tietyistä asioista samalla tavalla, on kyseessä yhteisö. (Lehtonen 1990, 15, 17).

Lehtonen (1990, 23) on erotellut yhteisyydestä myös erilaisia muotoja. Yksi näistä muodoista on toiminnallinen yhteisö, joka perustuu jäsenten ryhmäidentiteetin muotoutumiseen jonkin konkreettisen toiminnan seurauksena. Toisena vaihtoehtona tarjotaan symbolista yhteisyyttä, jolloin ryhmän jäsenten tietoisuudessa vahvistuu yhteenkuuluvuuden tunne, joka vahvistaa ryhmäidentiteettiä. Mielestäni yhteisöpuutarhoissa on kyse erityisesti ensimmäisenä mainitsemastani toiminnallisesta yhteisyydestä, koska yhteisöä ja yhteisöllisyyttä lähdetään rakentamaan nimenomaan yhteisen toiminnan eli puutarhan hoidon kautta. Toiminnallista yhteisöä tukee myös se seikka, että yhteisöpuutarhoissa tapahtuvasta vuorovaikutuksesta on löydettävissä seuraavia Lehtosenkin (1990, 25) mainitsemia piirteitä: jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet sisältävät käyttäytymissääntöjä, sitoutumista, normeja ja toisinaan jopa sisäisiä hierarkioita, vaikka eriarvoisuutta lisäävää käytöstä pyritäänkin kitkemään pois yhteisöpuutarhoista. Lisäksi yhteisöpuutarhoissa pyritään sietämään poikkeavaa käytöstä, onhan kyseessä esimerkiksi monikulttuurinen kohtaamispaikka. Niin sanotut muukalaiset eli ei-jäsenet ovat myös tervetulleita puutarhoihin, mutta on havaittu, että joskus yhteisöllisyys on muodostunut niin tiukaksi, ettei toimintaan kuulumattomia olla haluttu osaksi puutarhan arkea. Tämä ei kuitenkaan ole yhteisöpuutarhojen tavoitteena tai edes hyväksyttävissä puutarhojen toimintatarkoituksen perusteella. Mutta kyseisenlainen toiminta on esimerkki yhteisöllisyydestä kumpuavasta voimasta, mitä voidaan käyttää valitettavasti myös väärin.

Yhteisyys ja kuuluminen erilaisiin yhteisöihin sanotaan olevan toimintaresursseja, jotka edesauttavat ihmisten hyvinvointia ja tavoitteiden toteutumista. Jos ihmisellä ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä ja valintoihinsa, hän saattaa vieraantua yhteiskunnasta ja sosiaalisista suhteista. (Särkelä 2011, 154). Voidaankin sanoa, että yhteisöllisyydessä on myös erityisesti kyse sosiaalisista siteistä ja emotionaalisesta kokemuksesta kuulua yhteisöön (Kangaspunta 2011, 17).

4 OSALLISTUMINEN JA OSALLISUUS

Osallistumisella tarkoitetaan arkikielessä sitä, että tekijä, yleensä ihminen, on mukana jossakin tai ottaa osaa johonkin tekemiseen. Osallistuminen voi myös tarkoittaa ainoastaan fyysistä läsnäoloa (Valkama & Raisio 2013, 92). Särkelän (2011, 155) mukaan osallistumiseen liittyy henkilökohtainen kiinnostus ja sitoutuminen: halu vaikuttaa omaan elämään, yhteisöön ja ympäröivään yhteiskuntaan sekä vastuun otto. Toisaalta voidaan myös ajatella, että ihminen voi osallistua toimintaan vastentahtoisestikin, pakotettuna. Tällainen tilanne voisi olla mahdollinen sosiaalialasta puhuttaessa esimerkiksi työttömällä työnhakijalla: hänen on osallistuttava tarjottavaan työllistymistä tavoittelevaan toimintaan tai hän saattaa joutua karenssiin ja menettää taloudelliset tukensa. Ihannetilanteessa osallistuminen on kuitenkin vapaaehtoista ja aloite osallistua syntyy osallistujalta itseltään.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna osallistumiseen voidaan yhdistää kolme erilaista ulottuvuutta: sosiaalinen, toiminnallinen ja kansalaisosallistumisen ulottuvuus. Sosiaalinen osallistuminen edellyttää sitä, että toiminnassa on mukana muitakin ihmisiä. Toiminnallisuus kuvastaa taas osallistumiseen kuuluvaa aktiivisuutta ja tekemistä. Viimeiseen ulottuvuuteen eli kansalaisosallistumiseen kuuluu ajatus mahdollisuudesta hoitaa yhteisiksi miellettyjä asioita. (Osallisuus-sanastoa 2014). Myös Särkelän (2011, 155) mielestä osallistuminen on yhteydessä kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin päätöksenteossa sekä muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Tällöin puhutaan aktiivisesta kansalaisuudesta, joka korostaa ihmisen yhteiskunnallista osallistumista ja toimintaa. Siihen sisältyy idea ihmisestä aktiivisena toimijana, jolla on halua ja kykyjä vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin. Voidaankin sanoa, että osallistuminen on osallisuuden ensiaskel.

Osallistuminen ja osallisuus muistuttavat kirjoitusasultaan hyvin paljon toisiaan, mutta syvemmin tarkasteltuna niiden merkityksissä on havaittavissa selviä eroavaisuuksia. Osallisuuteen liittyy vahvasti kokemus yhteenkuuluvuudesta ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan. Kokemus voi syntyä esimerkiksi työn, harrastuksen, kansalaisjärjestötoiminnan tai jonkinlaisen muun osallistumisen kautta. Osallisuuteen kuuluu myös tunne siitä, että voi itse vaikuttaa itseä koskevien asioiden kulkuun ja on itse vastuussa omasta toiminnastaan ja sen seurauksista. Osallisuuteen liittyykin vahvasti dialogisuus,

joka sisältää ajatuksen siitä, ettei kenenkään sanoma ole arvokkaampi kuin toisen, vaan annetaan tilaa kaikkien mielipiteille ja kuunnellaan toista osapuolta. Vastuunoton ja vaikuttamisen ohella kolmas merkittävästi osallisuuteen liittyvä asia on sitoutuminen. Vaikuttamisen tulokset eivät ole näkyvissä välittömästi, joten muutosten tekeminen ja todellinen vaikuttaminen vaativat omaehtoisuutta sekä sitoutumista, ja ne voidaan saavuttaa ainoastaan aidon osallisuuden kautta. (Särkelä 2011, 154; Valkama & Raisio 2013, 92, 94).

Henkilökohtaisella tasolla osallisuus on tunne- ja kokemusperäinen asia. Osallisuudessa voi olla kyse syvällisestä, identiteettiin liittyvästä kokemuksesta. Se on jäsenyyden tunnetta yhteisössä ja mahdollisuus olla mukana yhteisöllisissä prosesseissa. Koska halu osallistua lähtee usein ihmisestä itsestään, voidaan puhua tahto- ja motivaatiokysymyksestä. Osallisuuden kokemus ja sitä myötä itsetunnon parantuminen saattaa myös vaikuttaa positiivisesti ihmisen elämänhallintaan. (Maier 2007, 7-8).

Toisin kuin osallistumisen, mahdollisuus osallisuuteen pitäisi aina olla vapaaehtoinen. Osallisuuden kokemuksen vastakohtana voidaan pitää osallistamista, johon liittyy pakottamista tai vaatimista osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. (Valkama & Raisio 2013, 92). Lisäksi siihen saattaa sisältyä negatiivinen kuva kansalaisesta passiivisena henkilönä, jota on aktivoitava ulkoisesti.

Osallisuus voidaan nähdä vastakohtana syrjäytymiselle, joka ilmentää osattomuutta. Osattomuus tarkoittaa sitä, ettei ihminen jostakin syystä voi olla osallisena esimerkiksi yhteiskunnassa tärkeinä pidetyissä asioissa tai päätöksenteossa. Osattomuuden tunne saattaa tulla ilmi muun muassa anarkistisena toimintana tai mellakointina, jotka tuovat esiin ihmisten pahoinvointia. (Särkelä 2011, 154-155). Usein osallistuminen onkin osallisuuden alku sekä uloskäynti huono-osaisuudesta (Valkama & Raisio 2013, 93).

4.1 Toimijuus

Eräs osallisuuteen läheisesti liittyvä käsite on toimijuus. Albert Banduran (2001) mukaan toimijuuteen kuuluvat tavoitteellisuus, ennakoitavuus, itseohjautuvuus sekä reflektointi. Tavoitteellisuudessa on tärkeää se, että toimijalla on vapaus valita tavoitteensa, jotta hän olisi mahdollisimman motivoitunut toimintaan. Ennakointi taas auttaa luomaan

suunnitelmia eteen tulevien haasteiden voittamiseksi. Itseohjautuvuus korostaa arvojen merkitystä ihmisen käytöksessä sekä moraalista toimijuutta. Reflektointi ilmentää toimijan kykyä suuntautua uudelleen arvioituaan toimintaansa, saavutuksiaan, arvojaan sekä pohtiessaan erilaisia jatkomahdollisuuksia. Vahvalla toimijalla on vakaa käsitys itsestä ja hän tietää, miten toimia. Hänellä on mahdollisuuksia, kykyjä ja haluja toimia omien tavoitteidensa mukaisesti. Hänen toimintansa ei rajoitu omien tai yhteisöstä lähtöisin olevien normien, asenteiden tai rakenteiden vuoksi. Toimijuus voi kuitenkin nojautua erilaisiin taitoihin, motivaatioon tai velvollisuuksiin. (Hokkanen 2013, 60-61).

Vaikka toimijuuden ideana onkin ihmisen itseohjautuvuus ja ajatus henkilöstä oman elämänsä päähenkilönä, on todettu, että aika, valta sekä politiikka kehystävät toimijuutta (Laitinen & Niskala 2013, 10). Sitä määrittelevät muun muassa luokka-asetelma, sukupuoli, ikäluokka, kulttuurinen tausta sekä hoivastatus. Toimijuuteen liittyy myös valta, joka voidaan ymmärtää ylivalta tai toimintavoimana. On siis olemassa toimijoita, joiden vapaus valita riippuu niiden toimijoiden tahdosta ja teoista, joilla on enemmän valtaa. Ihanteena olisi tehdä yhteistyötä eri toimijoiden ja valtaa hallussaan pitävien välillä, jotta voidaan tuottaa uutta, yhteistä ja jaettua valtaa. (Hokkanen 2013, 62-63).

Toimijuudessa on kyse arjen uudelleen rakentamisesta, suhteiden luomisesta instituutioihin sekä yhteiskunnalliseen ympäristöön. Toimijoiden tehtävänä on purkaa, uusia tai todentaa rakenteita (Hokkanen 2013, 63; Laitinen & Niskala 2013, 10). Kyseinen toiminta voi olla joko tietoista tai tiedostamatonta. Tämä on olennainen näkökulma, kun tarkastellaan esimerkiksi sosiaalisesti syrjäytyneen laitoksessa asuvan vanhuksen elämäntilannetta. Tyytymällä hallitsevaan olotilaan, ihminen saattaa tiedostamatta hiljaisesti hyväksyä tilanteen, eikä vaadi muutoksia, vaikka epäkohta saattaisi pääosin johtua rakenteellisista epäoikeudenmukaisuuksista eli hoitolaitoksen kiireestä ja päättäjien välinpitämättömyydestä ohjata rahaa ikäihmisten kannalta olennaisiin palveluihin. Tällöin puhutaan rakenteiden todentamisesta ja ehkä jopa vahvistamisestakin. Toinen vaihtoehto taas on rakenteiden uusiminen ja purkaminen, mikä kylläkin edellyttää toteutuakseen riittäviä fyysisiä sekä henkisiä voimavaroja. Tämän vuoksi joidenkin henkilöiden kohdalla pyritään voimaantumisen kokemukseen, jotta heillä olisi tarpeeksi voimia toimia oman elämänsä subjekteina ja he saisivat kokemuksen siitä, että heidän mielipiteillensä on merkitystä ja heitä kuunnellaan yhteiskunnallisesti tärkeissä asioissa. Siitä osallisuudessaakin on kyse.

4.2 Kollektiivitoimijuus

Toimijuus voi ilmetä myös yhteisöjen toimintana, tällöin sitä kutsutaan kollektiivitoimijuudeksi. Se vaatii ryhmältä yhteisesti jaettavissa olevan tavoitteen tai toiminta-ajatuksen. Lisäksi on oltava olemassa yhteinen näkemys siitä, miten tavoitteisiin päästään. Kaikilla osallistujilla on myös oltava oma roolinsa ja vastuualueensa sekä riittävästi motivaatiota yhteiseen toimintaan. Kollektiivitoimijuuden ideana on jaettu usko siihen, että haluttu tulos voidaan saavuttaa nimenomaan yhteistyön avulla. (Hokkanen 2013, 67-68).

Kollektiivinen toimijuus tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden kuulua samoista asioista kiinnostuneisiin toimijoihin. Esimerkiksi tietyn aihepiirin ympärille syntynyt kollektiivinen järjestötoiminta on hyvä väylä tuoda julkisuuteen kollektiivia koskettavia asioita, luoda yhteiskunnallista keskustelua ja osallistua tärkeinä pidettävien päätösten tekoon. Isona joukkona on helpompi tuoda esiin yhteiskunnassa tabunakin pidettyjä aiheita, sillä yksityisenä henkilönä saattaa joutua vastaavassa tilanteessa muiden kansalaisten toimesta leimatuksi. Järjestöllinen kollektiivitoimijuus antaa mahdollisuuden pitkäkestoiselle, vaikuttavalle ja yhteiskunnallisesti näkyvälle toimijuudelle, joiden vaikutukset voivat tapahtua ryhmän sisällä tai ulottua sen ulkopuolelle. (Hokkanen 2013, 69).

Dialogi on kollektiivitoimijuudessa merkittävässä roolissa. Toimivan vuorovaikutuksen avulla on helpompi löytää osallistujista yhteisiä ominaisuuksia, jotka sitovat ryhmää yhteen. Lisäksi avoin vuorovaikutus auttaa rakentamaan ilmapiirin, jossa kaikki ovat yhdenvertaisessa asemassa, ja ihmiset voivat irtautua heidän käyttäytymistään määrittelevistä roolimalleista. Esimerkiksi yhteisesti jaettu elämäntilanne on usein vertaisuuden lähtökohta. Kollektiivitoimijuutta on onnistuessaan kuvattu vapauttavaksi, rentouttavaksi ja voimaannuttavaksi kokemukseksi. (Hokkanen 2013, 68-69).

Osallisuuskokemuksen kannalta on merkittävää, että ihmiset voivat tuntea itsensä tärkeäksi osaksi ryhmää ja että heidän toiminnallaan on merkitystä yhteisössä. Yhteisten päämäärien tavoittelu yhteistyön avulla edistää myös kollektiivitoimijuuden toteutumista.

4.3 Voimaantuminen

Voimaantuminen on osallisuuteen keskeisesti liittyvä termi. Käsitteestä puhutaan toisinaan myös sanoilla voimavaraistuminen sekä valtautuminen. Kaikista näistä käsitteistä on kuitenkin löydettävissä näkemys siitä, että ihmisellä on mahdollisuus vaikuttaa elämänsä liittyviin tapahtumiin ja päätöksiin. Voimaantuminen on sekä osallisuuden väline että seuraus. Yksilötasolla se on osallisuuden vahvistumista ja rakenteisiin ulottuvana se puuttuu osallisuutta rajoittaviin tekijöihin. On myös sanottu, että voimaantuminen on keino, *”jonka kautta yksilöt, ryhmät ja/tai yhteisöt tulevat kykeneviksi kontrolloimaan omia olosuhteitaan ja saavuttamaan omia päämääriään, ja tätä kautta auttamaan itseään ja muita saavuttamaan parhaan mahdollisen elämänlaadun.”* Näin ollen voimaantuminen on hyvin läheisesti sidoksissa osallisuuteen. (Juhila 2012, 120–122).

Koska voimaantuminen voi tapahtua ainoastaan henkilön itsensä panostuksen myötä, jää sosiaalityöntekijöille tehtäväksi lähinnä toimia tukijan sekä mahdollistajan roolissa. Voimaantumisen tai valtaistumisen ideana on juuri se, että valtaa kehitetään ja saavutetaan nimenomaan voimattomien ryhmien omasta toimesta, eikä puolesta tekemällä. (Maier 2007, 5). Työntekijöiden on osattava muun muassa tunnistaa onnistumisia ja asiakkaassa ilmeneviä positiivisia piirteitä. Tämä edellyttää asiakkaan tuntemista ja aitoa tilanteeseen paneutumista. Lisäksi on osattava kiinnittää huomiota siihen, mitä taitoja juuri tietty asiakas tarvitsee ja joita kannattaa kehittää voimaantumisen tunteen kokemiseksi. (Juhila 2012, 120–122).

5 HYVINVOINTI

Hyvinvoinnin syitä ja seurauksia on tutkittu paljon. Tietoa löytyy kattavasti monista eri hyvinvoinnin näkökulmista ja lähestymistavoista. Koska tämä on sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, keskityn tutkimuksessani erityisesti sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutusten selvittämiseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2011) mukaan ihmisen hyvinvointi on hyvää oloa, joka syntyy fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten kokemusten kautta. Kyseessä on siis holistinen ihmiskäsitys, kokonaisuus, jossa jokainen osa-alue on yhteydessä keskenään ja vaikuttaa täten kokonaisvaltaisesti ihmisen oloilaan. Hyvinvointi voi saada alkunsa esimerkiksi ihmisen itsensä, läheisten, elinympäristön tai yhteiskunnan toiminnan seurauksena. Muita esimerkkejä hyvinvointia edistävästä tekijöistä ovat muun muassa riittävät ihmissuhteet, mielekäs ajanviete, luontokokemukset, mahdollisuudet luovuuteen sekä oman työpanoksen antaminen yhteiskunnan ylläpitämiseksi (Kingsley, Townsend & Henderson-Wilson 2009, 208).

Lisäksi hyvinvointiin liittyvät keskeisesti fyysinen olo, terveydentila sekä toimintakyky. Fysiologisesti selitettynä ihmisen voidaan ajatella olevan terve silloin, kun hänellä ei ole todettu olevan mitään sairautta. Hyvinvointiin liittyykin olennaisesti kokemus terveydestä, mutta toisaalta myös sairauden kanssa elävä ihminen voi kokea itsensä olosuhteisiin nähden hyvinvoivaksi. Hyvinvointi onkin hyvin suhteellista ja sitä voidaan mitata sekä objektiivisesti määritetyillä mittareilla että ihmisten omien subjektiivisten kokemusten ja tuntemuksien avulla. Muita hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa viihtyisä elinympäristö, riittävä toimeentulo ja yleinen turvallisuus. (Rappe, Lindén & Koivunen 2003, 23, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011).

5.1 Sosiaalinen hyvinvointi

Sosiaalista hyvinvointia käsiteltäessä puhutaan usein sosiaalisesta pääomasta. Sosiaalinen pääoma muodostuu erilaisista sosiaalisen ympäristön ja ihmissuhteiden ulottuvuuksista, joihin sisältyy esimerkiksi verkostoja, normeja sekä luottamusta, jotka edistävät ihmisten välistä vuorovaikutusta ja helpottavat yhteiseloja. Sosiaalinen pääoma on avuksi esimerkiksi yksilön tavoitteiden saavuttamisessa ja yhteisön hyvinvoinnin edistämässä. (Ruuskanen 2002, 5).

Sosiaalinen pääoma on vanha käsite ja se on ollut keskustelun aiheena jo 1800-luvulla. Laajempi yhteiskunnallinen kiinnostus sosiaalista pääomaa kohtaan heräsi kuitenkin vasta 1990-luvulla, kun yhdysvaltalainen Robert Putnam työryhmineen teki Italiassa tutkimuksen sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta kansalaisten aktiivisuuteen ja kiinnostukseen vaikuttaa yhteisiin asioihin. Putnam itse puhui tutkivansa alueiden sivilisointeisuuden tasoa. Tutkimuksesta ilmeni, että sivilisoituneilla alueilla asukkaat kuuluivat kansalaisjärjestöihin, seurasivat uutisia ja olivat kiinnostuneita politiikasta. Lisäksi alueilla luotettiin päätöksiä tekeviin johtajiin ja lakien toteutumiseen. Putnam kutsui näitä tekijöitä sosiaalisesti pääomaksi. Hän oli myös vakuuttunut, että sosiaalinen pääoma vaikuttaa laajasti ihmisten hyvinvointiin. Jatkotutkimustensa ansiosta hän saikin selville, että sosiaalinen pääoma on avuksi kollektiivisten ongelmatilanteiden ratkaisussa. Kun ihminen luottaa järjestelmän toimivuuteen ja muihin kansalaisiin, hän pyrkii toimimaan kaikkien edun mukaisesti, eikä tavoittele vain lyhytnäköisesti oman etunsa toteutumista. Lisäksi sosiaalinen pääoma edistää yhteisöllisyyttä, kun ihmiset ovat useasti tekemisissä toistensa kanssa, jolloin syntyy luottamusta ja vuorovaikutus helpottuu. Ehkä osittain myös yhteisöllisyyden vuoksi ihmiset alkavat ymmärtää olevansa jollakin tasolla riippuvaisia myös muista ihmisistä. Tämän tajutessaan he ottavat huomioon tekemisissään ja päätöksissään muutkin henkilöt ja ovat empaattisempia läheisiään kohtaan. Lisääntyneen vuorovaikutuksen ansiosta myös tieto välittyy kansalaisten keskuudessa aikaisempaa vaivattomammin. Lisäksi sosiaalisella pääomalla huomattiin olevan positiivisia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja elämänlaatuun. (Ruuskanen 2002, 6-7).

Sosiaalisilla suhteilla on tärkeä merkitys ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Muun muassa ihmisen identiteetti muodostuu sosiaalisissa prosesseissa ja muokkautuu sosiaalisten suhteiden avulla, sillä se syntyy ympäristön, kokemusten sekä sosiaalisten suhteiden yhteisvaikutuksesta (Sipilä 2011, 154). Identiteettiä luodessaan ihminen pyrkii eheän minäkokemuksen muodostamiseen ja luomaan itsestään subjektin. Tämä prosessi alkaa jo varhain lapsuudessa. Identiteetti auttaa ymmärtämään oman mielen liikkeitä ja elämänkulkua. Elämästä tulee identiteetin muodostumisen myötä helpommin hallittavaa sekä mielekkäämpää, koska ihminen tiedostaa oman moraalikäsitteensä ja arvomaailmansa. Tällöin hänen on helpompi toimia itseään tyydyttävällä tavalla ja hänellä on mahdollisuus välttää huonoa oloa tuottavia ristiriitatilanteita. Lisäksi hänellä on keinoja selvittää syyllisyyden, erehtyväisyyden ja epätäydellisyyden tunteista. (Niemelä 2002, 77, 79, 89). Myös sosiaalisen pääoman määrän ja sisällön on sanottu olevan yhteydessä

ihmisen identiteettiin. Niemelä (2002, 76) mainitsee artikkelissaan, että luottamuksen ja vuorovaikutuksen toteutumiseksi ihmisen tarvitsee osata hyödyntää inhimillistä pääomaansa eli identiteettiään.

Toiminnallisuus on ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia edistävä tekijä. Se antaa parhaimmillaan ihmiselle välittömiä palkintoja, mutta sillä voi olla myös pidempiaikaisia vaikutuksia. Esimerkiksi osallistuminen yhteiseen toimintaan voi uusien taitojen karttuessa sekä vuorovaikutustaitojen kehittyttyä vahvistaa elämäntilannetta sekä coping-kykyä eli kykyä kohdata ongelmia ja selviytyä niistä. (Karjalainen ym. 2002, 262). Voidaankin siis tulkita, että yhteinen tekeminen sekä toiminnallisuus edistävät sosiaalista hyvinvointia monin eri tavoin. Tämän voi myös olla syy siihen, miksi järjestöjä pidetään yhtenä sosiaalista pääomaa tuottavina yhteisöinä. Järjestöt muun muassa aktivoivat kansalaisia, auttavat luomaan sosiaalisia suhteita ja liikuttavat ihmisiä fyysisesti. Toisaalta on myös mainittava, että järjestöt voivat vaikuttaa sosiaalisen pääoman kehittymiseen negatiivisestikin, mikäli yhteisöt ovat liian sulkeutuneita ja eristävät jäsenensä muista sosiaalisista suhteista. (Möttönen 2002, 121).

5.2 Luonnon hyvinvointivaikutukset

Kuten jo aikaisemmin on mainittu, myös luonnon läheisyys ja mahdollisuudet päästä luonnon helmaan vaikuttavat ihmisen sosiaaliseen hyvinvointiin. On havaittu, että tiheästi asutuilla alueilla elävät henkilöt kuvaavat useammin asuinalueitaan paitsi epämiellyttäväksi ja turvattomaksi, myös sosiaalisesti eristäytyneeksi alueeksi. Ihmisiä asuinalueilla on paljon, mutta omiin naapureihin ei juurikaan olla yhteydessä. On kuitenkin olemassa keinoja, joiden avulla ihmisille voidaan tuottaa luontokokemuksia myös kaupunkiolosuhteissa. On esimerkiksi tutkittu, että puoli tuntia puutarhan hoitoa päivässä vaikuttaa positiivisesti ihmisten hyvinvointiin. (Kingsley ym. 2009, 208- 209).

Jo 1980-luvulla havaittiin, että kasvillisuuden läsnäolo lievitti ihmisten pelkoja sekä aiheutti heissä riemua ja mieltymyksen tunnetta, sillä vehreän ympäristön katselu vähentää stressiä. Katselun ei tarvitse olla tietoista, vaan pelkkä läsnäolo kasvien keskellä riittää stressihormonitason laskuun. Luonnon hyvinvointia edistävät vaikutukset näkyvät fysiologisen tilan, mielialan kohentumisena sekä toiminnan tehostumisena. Ihminen niin sanotusti elpyy. Elpyessään ihminen kokee tiedostamattoman tunnereaktion. On

tutkittu, että kasvillisuudella on verenpainetta alentava vaikutus. Lisäksi lihasjännitys vähenee ja ihon sähkönjohtokyky nopeutuu, kun ihmiset katselevat kasvillisuuden täyttämää maisemaa. Kaupunkinäkyksellä ei ole samaa vaikutusta ihmiseen. Näkymät, jotka sisältävät kasvillisuutta, ohjaavat ajatukset pois ahdistavista ajatuksista, lievittävät vihaa, surua ja pelkoa sekä tuottavat positiivisia tunteita. Jokaisella ihmisellä on omat mieltymyksensä siihen, mikä ympäristö tuntuu elvyttävältä. Lisäksi on havaittu, että eri kulttuureissa arvostetaan erilaisia ympäristöjä, mutta kaikille kansoille on ominaista pitää enemmän luonnonvaraisesta maisemasta kuin ihmisen rakentamasta ympäristöstä. (Rappe ym. 2003, 25, 28, Kingsley ym. 2009, 208- 209).

Kasvien katselulla ja luonnossa liikkumisella on todettu olevan myös ihmisen kognitiivisiin kykyihin vaikuttavia tekijöitä. Kaupunkiolosuhteissa ihminen joutuu kokoajan suuntaamaan tarkkaavaisuuttaan johonkin ja olemaan tietoinen ympäristöstään, mikä lisää stressiä. Kasvillisuuden ympäröimänä ihminen kiinnittää huomiota miellyttäviin asioihin, jolloin suunnattua tarkkaavaisuutta ei tarvita. Kun ihmisen mieli on saanut levätä tällä tavalla, hän pystyy jälleen keskittymään sekä toimimaan tehokkaasti. (Rappe ym. 2003, 25). Lisäksi puutarhojen on todistettu edistävän ihmisten luontaisten tarpeiden kuten toimeentulon, suojan, kiintymyksen, identiteetin, itseilmaisun, itsensä kehittämisen, nautinnon sekä vapauden toteutumista. (Kingsley ym. 2009, 208- 209).

Puutarhassa työskentely voi olla terapeutista. On olemassa menetelmä nimeltä puutarhaterapia, mutta sitä toteuttaakseen pitää olla laillistettu terapeutin koulutus, joten yhteisöpuutarhoissa ei harjoiteta virallisesti puutarhaterapiaa, vaan yhteisöllisellä toiminnalla ja puutarhassa työskentelyllä saattaa olla terapeuttisia vaikutuksia. Puutarhatyöskentelyn on todistettu vaikuttavan monipuolisesti ihmisen eri osa-alueisiin. Esimerkiksi fyysisen toimintakyvyn muutoksia voivat olla koordinaatiokyvyn sekä tasapainon parantuminen, lihaskunnon ja kestävyyskohentuminen sekä motoriikan kehittyminen. Psykkisellä osa-alueella muutoksia näkyy muun muassa itsetunnossa ja itsekunnioituksessa, tarpeellisuuden tunteessa, tuottavuudessa, hoivaamisessa, vastuuntunnossa, jännittyneisyyden vähentymisessä sekä pelkojen ja aggressioiden lieventymisessä. Myös kognitiiviset taidot kehittyvät: puutarhatyöskentelyn on todettu vaikuttavan oppimiseen, ongelmaratkaisukykyihin, päätöksentekoon, keskittymiskykyyn, pitkäjänteisyyteen, suunnitelmallisuuteen, käsitteiden ja asiayhteyksien hahmottamiseen, itsenäisyyteen, omatoimisuuteen, rohkeuteen, luovuuteen, yksilöllisyyteen, persoonallisuuteen sekä eri tunnetilojen käsittelyyn. Sosiaalisista taidoista puutarhaterapian avulla kehittyvät ryh-

mätyöskentelytaidot, toisiin luottaminen, vuorovaikutustaidot sekä yhteisöllisyys. Lisäksi puutarhasta saadaan erilaisia kokemuksia ja se antaa satoaan ihmisille. Puutarha mahdollistaa aistielämyksiä: kasveja voi haistella, koskea ja maistella. Puutarha on alati muuttuva kokonaisuus, joka tarjoaa uusia kokemuksia kasvukauden eri vaiheiden mukana. (Rappe ym. 2003, 40- 41, 49- 50).

6 SOSIAALITYÖ OSALLISUUDEN EDISTÄJÄNÄ

Asiakkaan siirtyminen sosiaalialalla objektista subjektiksi tapahtui 1980-luvulla lainsäädännön muuttumisen kautta (Hokkanen 2013, 56). Nykyisessä laissa määritellään, että sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada laadukasta palvelua ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakkaan ihmisarvoa ei saa loukata ja hänen vakaumuksiaan sekä yksityisyyttään on kunnioitettava. Lisäksi asiakkaan toivomukset, mielipiteet sekä yksilölliset tarpeet on huomioitava tarjottavia palveluita suunniteltaessa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000). Sosiaalialan normeihin, jotka lain ohessa määrittelevät ammattilaisten työntekoa, lisättiin pykälä asiakaslähtöisyydestä 1990-luvulla (Valkama & Raisio 2013, 93).

Suomalainen sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä on kautta aikojen ollut vahvasti julkishallinnon vastuulla. Samalla myös tilaaja-tuottaja-malli luo haasteen kuulla asiakasta. Vapaassa markkinatilanteessa kuluttaja on valintojensa kautta lähes yhtä tärkeässä asemassa kuin palveluiden tilaajat ja tuottajat. Sosiaalialalla tilanne on kuitenkin monimutkaisempi. Palveluiden käyttäjien osallisuus tarkoittaa konkreettista osallistumista palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen. Koska palveluita tuotetaan niiden käyttäjille, onkin olennaista, että heidät huomioidaan suunnittelussa. (Toikko 2006, 2, 4). Asiakkaan osallisuudesta on kyse myös silloin, kun käsitellään heidän kuuluksi tulemistä, subjektina olemista, mahdollisuuksista valita, oikeudesta päätöksentekoon sekä vapaudesta elää ja toimia haluamallaan tavalla (Hokkanen 2013, 64). Myös asiakkaiden kokemusten ja asiantuntijuuden arvostaminen on osa osallisuutta.

Osallisuus vaatii toteutuakseen luottamusta, ahkeraa vuorovaikutusta, avoimuutta sekä todisteita kuulluksi tulemisesta. Osallisuuden kokeminen on sidoksissa organisaatioiden, kuntien sekä yhteiskunnan erilaisiin toimintaympäristöihin. Sosiaalialan työpaikoilla se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kansalaisten ja asiakkaiden välittämä tieto huomioidaan palvelujen tuottamista koskevissa päätöksenteoissa. Kuntien osalta esimerkkejä osallisuutta edistävästä toimenpiteistä voivat olla avoin valmistelu- ja päätöksentekotyö, riittävän ja ajantasaisen tiedon tuottaminen sekä kuntalaisten kuuleminen erilaisia osallistumistapoja hyödyntäen. Onnistunut ja hyvin käyttöön otettu asiakkaiden osallistuminen palveluiden kehittämiseen on ammatillista osaamista ja asiantuntijuutta tukeva tekijä. Se lisää myös kumppanuussuhdetta edistävää kokemustietoa. (Laitinen & Niskala

2013, 12-14). Toimijakeskeisessä sosiaalityössä kohteena on asiakkaan arjen kokonaisuus kaikkine erityispiirteineen. Tällöin pyritään kiinnittämään huomiota siihen arkeen, jossa ongelmat syntyvät, jota ongelmat muokkaavat ja jonka muodostumiseen myös ammatilliset toimijat osallistuvat palveluidensa kautta. (Laitinen & Niskala 2013, 10). Toisaalta asiakkaan toimijuuden ilmeneminen vaatii enemmän kuin asiakkaan kuulemistä: se on sitoutuneisuutta ja osallisuutta toiminnassa, joskus jopa asiakasohjautuvuutta (Hokkanen 2013, 56).

Osallisuudessa on monia pohdittavia näkökulmia, ja yksi niistä on eettisyys. Sosiaalialan työntekijöiden on hyvä miettiä, näkevätkö he asiakkaat kykenevinä toimijoina vai palautteen antajina saamistaan palveluista. (Laitinen & Niskala 2013, 12). Tällä tarkoitetaan mielestäni sitä, että otetaanko asiakkaiden mielipiteet ja ehdotukset tosissaan huomioon vai pyydetäänkö heiltä vain näennäisesti palautetta palveluiden kehittämiseksi. Voi olla, että tosiasiaassa palveluntuottajalla ei ole aikomusta tai resursseja toteuttaa muutosta käytännössä, vaikka tyytyväisyyttä mitataan esimerkiksi kyselyiden avulla. Osallisuuden kannalta on myös oleellista, pidetäänkö asiakkaita tasavertaisina kansalaisina, joiden ideat ja ajatukset ovat aivan yhtä arvokkaita kuin ammattilaistenkin. Ammattilaisten tehtävä on toki arvioida, ovatko ideat käyttökelpoisia, mutta asiakkailla saattaa olla tuoreita ja kekseliäitä ideoita, joita ammattilainen ei ole tullut edes ajatelleeksi. Kuten Valkama ja Raisio (2013, 93) artikkelissaan toteavatkin: ”*Asiakkaan aito subjektiivisuus ja osallisuus perustuvat hänen arvostukseen oman elämänsä asiantuntijana.*” Asiakkaan toimijuus riippuu myös kohtaamisen laadusta ja laajuudesta. Samalla määritellään lisäksi käsitys asiakkuudesta, ihmisyydestä ja elämän arvosta. (Laitinen & Niskala 2013, 11).

Kehittämisasiakkuutta, jonka tavoitteena on tuottaa palvelua, kutsutaan rakenteelliseksi sosiaalityöksi. Tällöin myös itse sosiaalityöntekijä osallistuu kehitykseen muutosten aikaansaamiseksi. Sosiaalityöntekijät voivat muun muassa tulkita lakia ja vaikuttaa omaan työtapaansa. Ohjeita ja suosituksia on mahdollista harkita tilannekohtaisesti, minkä lisäksi voi muun muassa kyseenalaistaa vakiintuneita toimintamalleja, vaikuttaa viranomaiskulttuuriin ja asenteisiin sekä ottaa asiakkaan toiveet neuvoteltavaksi. Sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus käyttää asemaansa perustuvaa valtaa ja asemaa asiakkaan eduksi. Toimintaa pitäisikin tarkastella kattavasti sosiaalialan eettisten ohjeiden ja arvojen pohjalta. (Laitinen & Niskala 2013, 11–12). Tällaista toimintaa voidaan kutsua sosiaalliseksi asianajoksi. Sosiaalinen asianajo on toimintaa, jossa ryhmä, ihminen tai

hänen edustajansa liittoutuu vaikutusvaltaisemman toimijan kanssa saavuttaakseen oman tavoitteensa. Tällaisen liittoutuman jälkeen pyritään yleensä pääsemään osalliseksi jostakin, saavuttamaan jotakin paremmin tai ehkäisemään toimia, joiden vaikutukset koetaan epämiellyttäväiksi. Asianajon perustana ovat osallisuuden tavoin ihmiskäsitys, maailmankuva sekä eettiset näkökulmat. Sosiaalityöntekijällä onkin sosiaalialan eettisten ohjeiden (Talentia ry 2012, 5) mukaan velvollisuus ajaa asiakkaansa etua ja tuoda niin sanotusti heikomman ääntä kuuluviin, joten yleensä sosiaalityön asianajotehtävissä korostuukin erityisesti sosiaalityöntekijän toimijuus. Asiakkaan mukanaolo tehtävässä vaihtelee tapauskohtaisesti. Sosiaalityöntekijä voi olla myös ryhmän asianajaja. Tällöin toimintaa kutustaan vertaisasianajoksi. Siinä ajetaan yhteisen asian etuja, luodaan kollektiivista identiteettiä, vahvistetaan toimijuutta sekä valtaistutaan yhdessä. (Hokkanen 2013, 74, 75, 78, 79)

6.1 Järjestöt osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien tuottajina

Julkisten ja yksityisten palveluntarjoajien joukossa on myös yhteisöpuutarhojen kannalta tärkeä sosiaalityötä harjoittava taho: kolmas sektori eli järjestöt. Järjestöt ovat merkittäviä osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien tuottajia. Yhteiskunnan rakenteet ja yhteisöt ovat muuttuneet, joten järjestöille on tullut yhä merkittävämpi rooli yhteisön ja kiinnittymisen mahdollisuuksien tarjoajana erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille. Riitta Särkeä (2011, 149) mainitsee, että järjestöt rakentavat verkostoja kansalaisten välille, edistävät sosiaalista integraatiota sekä ehkäisevät yhteiskunnassa syntyviä räikeitä vastakohtaisuuksia. Yhdistykset ovat myös keskeisessä asemassa ihmisen identiteetin muodostumisen kannalta. Tämä rooli on tärkeä erityisesti silloin, kun monet perinteiset samastumiskohteet ovat menettäneet arvoaan ja merkitystään. Lisäksi järjestötoiminnalla on havaittu olevan selkeä yhteys poliittiseen aktiivisuuteen.

Järjestöt ovat olleet kautta aikain etulinjassa järjestämässä toimintaa ja erilaisia projekteja, kun puhutaan lähiöissä tehtävästä sosiaalityöstä. Lähiöissä on tehty monenlaisia syrjäytymistä ehkäiseviä ja osallisuutta lisääviä projekteja. Hankkeissa on testattu erilaisia työskentelymenetelmiä, kokeiltu toimijoiden uudenlaisia rooleja, osallistavia menetelmiä sekä luotu lähiöihin erilaisia olemisen ja tekemisen paikkoja. Esimerkiksi liikunta- ja taideryhmien avulla on tavoitettu sellaisia ihmisiä, jotka eivät ole aikaisemmin kiinnostuneet yhteisöllisistä toiminnoista. Tämä osoittaa mielestäni sen, että kokeilulli-

sille ja uusille ideoilla ollaan avoimia ja niitä tulisi hyödyntää entistä rohkeammin esimerkiksi lähiöissä tehtävässä sosiaalityössä. On kuitenkin olennaista, että osataan tunnistaa alueella esiintyvä tarve ja kohdistaa oikea palvelu juuri oikeaan ympäristöön. Projekteista tehtyjen tutkimusten perusteella asukkaat ovat kokeneet toiminnan järjestämisen positiivisena asiana ja että niiden avulla on onnistuttu uudenlaisia, hallinnon eri sektoreita ja toimijoita yhdistäviä toimintamuotoja. Kyselyiden mukaan asukkaat toivoivat myös erityisryhmille kuten nuorille, päihderiippuvaisille sekä maahanmuuttajille osoitettua toimintaa, sillä sen uskottiin vaikuttavan koko yhteisöön rauhoittavasti. Kaikkein eniten aluetta hyödyttäväksi osa-alueeksi koettiin muun muassa viheralueiden ja julkisten tilojen kohentaminen. Näin ollen myös yhteisöpuutarhoille luulisi olevan tilaa ja kysyntää lähiöissä. Projekteja on kuitenkin kritisoitu siitä, että niistä on puuttunut selkeä sosiaalinen tavoite. Yhteisöpuutarhoissa sosiaalinen tavoite on kuitenkin aina olemassa. (Karjalainen, Karisto & Seppänen 2002, 260–262).

Näiden tutkimustietojen valossa herääkin kysymys, miksi hyväksi todettua mallia ei jatketa? Miksi esimerkiksi lähiöissä tehtävä yhteisösosiaalityö on useiden sosiaalialan asiantuntijoiden mukaan häviämässä oleva työmuoto? Yhdyskuntatyön pelätään pahimmassa tapauksessa katoavan koko Suomesta. Taloudellisten resurssien ja säästämisen kannalta tarkasteltuna kuulostaa mielestäni omituiselta, että rahaa käytetään yhä uusiin ja toimimattomiinkin uudistuksiin, vaikka yhteisösosiaalityön mahdollisuudet ovat olleet hallussamme jo pitkään.

6.2 Yhdyskuntatyö

Yhteisöpuutarhoissa tehtävä työ lukeutuu sosiaalityön menetelmänä kaupungeissa tehtävän yhdyskuntatyön piiriin. Pohjoismaissa on toteutettu yhdyskuntatyötä asuinalueilla 70-luvulta lähtien. 1980-luvulla Suomen ministeriön työryhmä teki selvityksen yhdyskuntatyön määritelmän muodostamiseksi. Lopulta määritelmäksi hyväksyttiin seuraava lause: *”Asukkaiden tarpeista lähtevä työmuoto, jonka tarkoituksena on suunnitelmallisen ja sosiaalisen muutosprosessin käynnistäminen ja tukeminen tietyllä alueella.”* Työryhmä painotti myös asukkaiden, järjestöjen ja virkamiesten yhteistyötä yhdyskuntatyön toteuttamiseksi. Sosiaalityön ammatillisena työmuotona yhdyskuntatyön aktiivisin toimintakausi sijoittuu 1970-luvun puolestavälistä eteenpäin. Nykyään kyseinen työmuoto on harvinaisempi ja sitä harjoitetaan lähinnä järjestöissä. (Roivainen 2002, 223; 2008,

253, 255-256). Kyösti Raunion (2011, 76) mukaan yhdyskuntatyöstä puhutaan nykyään myös termillä yhteisöllinen sosiaalityö, joten käytän tässä opinnäytetyössä työmuodosta kahta eri nimitystä.

Maailmalla yhdyskuntatyö on jo noin satavuotinen keksintö. Ensimmäisinä yhdyskuntatyön ammatillisina harjoittajina pidetään Charity Organisation Society- järjestön perustajaa Mary Richmondia sekä Settlementiliikkeen Jane Addamsia. Yhteisöllisen sosiaalityön ideana on ollut asettua asumaan huono-osaisempien ihmisten läheisyyteen. Naapuruuteen kuului ajatus oppia tuntemaan ihmiset henkilökohtaisesti ja toimia köyhimpien asianajajina sekä linkkeinä yhteisön ja yhteiskunnan välillä. Jane Addams piti sosiaalisten ongelmien syitä yhteiskunnan rakenteellisina kysymyksinä ja asetti työnsä tavoitteeksi muutosten aikaansaamisen ihmisten elinolosuhteissa. Settlementiliikkeen ajatuksena oli lieventää luokkajakoa, vähentää epäluuloja sekä vähentää sosiaalista etäisyyttä eri yhteiskuntaryhmien välillä. Yhdyskuntatyötä toteutettiin ennen kaikkea kerrostaloalueilla ja lähiöissä. Tavoitteena olivat sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy ja riittävien sosiaalipalveluiden tuominen alueille. Työn avulla pystyttiin lisäämään asukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta ja viihtymistä asuinalueilla. Rakenteellinen työ näkyi siinä, että asukkaita ei yritetty sopeuttaa tilanteeseen, vaan pyrittiin parantamaan olosuhteita. (Roivainen 2008, 254–255). Mielestäni onkin huomion arvoista, että tavoitteiden toteutuminen vaati kaikkien kohderyhmässä olevien ihmisten kuulemista ja heidän ottamista monin tavoin osalliseksi prosessiin.

Jalkautuminen ihmisten pariin mahdollisti ainutlaatuisen tiedontuotannon ja ymmärryksen syntymisen, minkä seurauksena ammattilaiset olivat tietoisia asukkaiden sosiokulttuurisesta todellisuudesta. Asettuminen ihmisten läheisyyteen oli myös viesti tasavertaisuudesta. Kaikilla näillä seikoilla on vaikutusta luottamuksellisen suhteen rakentumiseen. On helpompi luoda toimivaa vuorovaikutusta ja luottamusta henkilökohtaisesti ihmisten parissa, vaikkapa kahvikupista nautiskellen kuin viranomaisten toimistossa kaukana todellisuudesta.

Myös Alf Ronnbyn (1992) mukaan yhdyskuntatyön prosessi alkaa siitä, että työntekijä opettelee tuntemaan asuinympäristöä ja sen asukkaita. Samalla hän perustelee toimintaansa alueella ja luo puitteita yhteistyölle. Yhdyskuntatyöntekijän rooliin kuuluu asukkaiden koolle kutsuminen esimerkiksi asukastuvalle tai muuhun sopivaan paikkaan. Tapaamisessa keskustellaan alueen yhteisistä asioista ja haasteista. Kontaktin luomises-

sa on kuitenkin tärkeää hyödyntää luonnollisia tilanteita ja paikallista toimintakulttuuria sekä alueen koko väestön että tunnistetun kohderyhmän kanssa. (Roivainen 2008, 264–266). Mielestäni tämän näkökulman perusteella voidaan pohtia, voisiko yhteisöpuutarhassa tapahtuva toiminta olla juuri tällainen luonnollinen tilanne, jossa on mahdollista luoda vuorovaikutusta asukkaiden kanssa. Ihmiset eivät myöskään leimautuisi yhteisössä ongelmiansa perusteella, sillä yhteisöpuutarhan toimintaan voi osallistua kuka tahansa.

Kyösti Raunion (2011, 75–77) mukaan yhdyskuntatyön tavoitteet ovat muuttuneet hie-
man nyky-yhteiskunnan haasteisiin paremmin vastaaviksi. Vuorovaikutuksen sekä palveluiden lisäämisen ohella tavoitteina ovat myös asukkaiden aktivoiminen itsenäiseen asioiden hoitamiseen sekä asiakkaiden auttaminen luomaan yhteyksiä kunnan edustajiin. Yhteisöllisen sosiaalityön ideana on myös se, että ammatillinen työntekijä osallistuu alueellisiin projekteihin, jotka ovat yleisesti ottaen enemmän kolmannen sektorin toimintaa. Projektit antavat lisäresursseja ja kartuttavat ammatillista osaamista sellaisilla toiminta-alueilla, jotka jäävät perussosiaalityössä vähäisemmälle huomiolle. Projektien avulla saatua tietoa tulee myös luonnollisesti käyttää palvelu- sekä viranomaisverkostojen kehittämiseen. Yhteisösosiaalityön kohderyhminä ovat yhä useammin erilaiset urbaanin elämän luomat yhteisöt ja niissä syntyneet ongelmat.

6.3 Yhteisöpuutarhat väylinä yhteiskuntaan

Itse näen, että yhteisöpuutarhoissa tehtävä työ toimii juuri edellä mainittujen lähtökohtien perusteella ja pyrkii samankaltaisiin tavoitteisiin yhteisösosiaalityön keinoin. Onkin harmittavaa todeta, että viime vuosina on ollut merkkejä yhdyskuntatyön katoamisesta ja sulautumisesta osaksi asiakastyön ydinprosessia (Roivainen 2008, 253). Väitetään, että kiinnostus yhdyskuntatyötä kohtaan väheni jo 1980-luvulla, kun sosiaalityöntekijät kiinnostuivat yhä enemmän psykososiaalisesta työstä sekä psykoterapiasta. On myös sanottu, että yhdyskuntatyö muuttui hallinnolliseksi ja virallistuessaan se loi pohjan esimerkiksi alueelliselle sekä rakenteelliselle sosiaalityölle. (Roivainen 2002, 224).

Sosiaalityön asiakkaita kuormittavat usein monet toimintakykyä heikentävät tekijät. Tämän vuoksi on kohtuutonta olettaa, että heillä olisi voimia toimia aktiivisina kansalaisina sekä kuluttajina, jotka ovat valmiita vaikuttamaan itselleen tärkeisiin asioihin.

(Rostila & Vinnurva 2013, 196). Tällaisia tilanteita varten on mielestäni kehitettävä ja toteutettava muita areenoja, joiden kautta ihmiset voivat vaikuttaa ja olla osallisena yhteiskunnassa. Yksi vartenotettava vaihtoehto onkin tässä opinnäytetyössä esiteltävä yhteisöpuutarha, jonka kautta on mahdollista tuntea itsensä merkitykselliseksi toimintakyvystä riippumatta.

Kaupunkisosaaliteyden toteuttamisen kannalta tärkeässä roolissa ovat moniammatilliset projektimuotoiset hankkeet, joissa pyritään tuottamaan työllistymismahdollisuuksia, uudenlaista sosiaalialan yhteistyötä, kumppanuussuhteita sekä yksilöllisen elämänhallinnan tukemista. Lisäksi työmuodon avulla on helpompi tavoittaa marginaalissa olevia ihmisiä, joten se on hyvä lisä perinteiselle virastokeskeiselle sosiaalityölle. (Karjalainen ym. 2002, 264–265). Tässäkin tapauksessa yhteisöpuutarha tukee toiminnallaan kaikkia edellä mainittuja seikkoja. Yhteisöpuutarhojen toimintaperiaatteena ovat muun muassa vastuun jakaminen, moniammatillinen yhteistyö, osallistujien välinen tasa-arvo sekä mielekkään tekemisen tarjoaminen asukkaille. Jalostettuna ideana puutarha voisi jopa palkata työntekijöikseen joitakin alun perin vapaaehtoisen roolissa puutarhaan saapuneita henkilöitä. Karjalaisen, Kariston ja Seppäsen (2002, 268) mukaan toimivan, kantavan ja sosiaalisesti kestävä sosiaalityön kriteeri ei olekaan ammatillisuuden ja siihen liittyvän osaamisen vahvistaminen, vaan reflektiivisyys. Tarvitaan vallitsevien käytäntöjen rikkomista sekä ennakoluulottomia menetelmiä.

7 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelen ryhmittelyn sekä abstrahoinnin avulla saamani sisällönanalyysini tulokset. Muodostin ryhmät teoriaohjautuvasti eli ryhmien teemat on poimittu teorian pohjalta mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiini vastaaviksi. Ensimmäiset viisi taulukkoa kertovat, kuinka yhteisöpuutarhan toimintaan osallistuvien ihmisten osallisuus ilmenee käytännössä. Tämän jälkeen on kuusi taulukkoa, joissa kerrotaan, miten yhteisöpuutarhaan osallistuminen lisää osallistujien sosiaalista hyvinvointia. Hieman yllättäen systemaattisen kirjallisuuskatsaukseni tuloksena kävi myös ilmi, että yhteisöpuutarhaan osallistumisella ei ole ainoastaan vain positiivisia seuraamuksia. Jotta opinäytetyöni olisi mahdollisimman objektiivinen, olen koonnut taulukon, jossa esitellään yhteisöpuutarhaan osallistuvien osallisuutta tai sosiaalista hyvinvointia vaarantavia tekijöitä.

7.1 Osallisuus yhteisöpuutarhoissa

7.1.1 Vaikutusmahdollisuudet

Valitsin ensimmäiseksi osallisuuteen liittyväksi ryhmäksi teorian pohjalta vaikutusmahdollisuudet, sillä vaikutusmahdollisuus oman elämän kulkuun on yksi osallisuuden toteutumisen edellytyksistä. Voisi jopa sanoa, että vaikutusmahdollisuuksiin sisältyy osallisuuden syvin olemus. Jotta ihminen voi olla osallinen omassa elämässään, hänen pitää saada oma äänensä kuuluviin. Vasta sen jälkeen on mahdollista alkaa edistää muutosta haluttuun suuntaan.

Osallisuuteen liittyy ajatus siitä, että ihminen tuntee itsensä merkitykselliseksi ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä kulkuun yhteiskunnassa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että häntä kuunnellaan ryhmässä ja hänen mielipiteensä otetaan huomioon päätöksiä tehdessä. Aivan niin kuin yhteisöpuutarhoista saaduista kokemuksista voi havaita. Yksi merkittävimmistä vaikutusmahdollisuuksiin vaikuttavista tekijöistä tämän tutkimuksen tuloksissa on mielestäni kansalaisaktiivisuuden lisääntyminen: yhteisöpuutarhan toimintaan osallistumisen myötä merkittävä osa puutarhan viljelijöistä päätti ottaa osaa myös alueen asukasyhdistyksen toimintaan. Yhteisöpuutarha toimii siis eräänlaise-

na rohkaisijana, jonka kautta on helppo saada tukea omille näkemyksilleen ja hyväksynnän kautta ihmiset uskaltavat toteuttaa itseään. Ehkä tällaisessa tilanteessa voidaan puhua jopa voimaantumisen kokemuksesta, jolloin ihminen tuntee itsensä yhä paremmin ja tiedostaa omat käytettävissä olevat voimavaransa ja kykynsä vaikuttaa asioihin.

Osallisuuden kannalta on myös tärkeää, että ihminen voi itse päättää esimerkiksi eettisesti tai moraalisesti kestävästä valinnoista. Tämä tarkoittaa yhteisöpuutarhassa sitä, että osallistujilla on mahdollisuus kuluttaa ruokavaliossaan luonnonmukaisesti kasvatettua, lähellä tuotettua ja terveellistä ruokaa, jos he niin haluavat. Tällaisten pientenkin valintojen perusteella ihmiset saavat itse määritellä, mitä he syövät ja samalla he voivat rakentaa identiteettiään haluamaansa suuntaan. Tämän lisäksi he voivat kokea kuuluvansa puutarhan toimintaan osallistuvien joukkoon, jossa on mahdollista kohdata samalla tavalla ajattelevia ihmisiä ja he tuntevat itsensä hyväksytyiksi omina itsenään.

Yhteisöpuutarhoissa on luonnollisesti myös kommunikaatiota eri osallistujien välillä. Kommunikointia pyritään tietoisesti lisäämään esimerkiksi erilaisten teemailtojen ja tapahtumien avulla. Yhteisöpuutarhat ovat monissa kaupungeissa erityisesti maahanmuuttajien suosiossa. Mukana voi olla myös juuri maahan saapuneita ihmisiä, jotka eivät vielä puhu maan kieltä. Yhteisöpuutarhat tarjoavatkin hyvän tilaisuuden vuorovaikutukseen ja puutarhat on koettu helpoksi paikaksi kehittää omaa kielitaitoaan. Sekä maahanmuuttajat että vieraita kieliä opettelevat löytävät henkilön, jonka kanssa seurustella monikulttuurisessa ympäristössä. Kielitaidon kohentuminen liittyy myös osallisuuden toteutumiseen, sillä kieltä osaava ihminen pystyy helpommin tiedostamaan ympärillä tapahtuvia asioita esimerkiksi uutisia seuraamalla. Lisäksi hänen on helpompaa vaikuttamassa itseään koskeviin asioihin, koska hän voi itse ymmärtää ja sanoa mielipiteensä ilman tulkin avustusta. Kielitaidottomuutta ei voida tällöin käyttää valtakeinona häntä vastaan esimerkiksi viranomaisten taholta. Kielimuuri voi joissakin tapauksissa myös estää joukkoon kuulumisen tunteen ja kieltä osaamaton ihminen saattaa tuntea itsensä ryhmässä ulkopuoliseksi.

TAULUKKO 1. Vaikutusmahdollisuudet

Vaikutusmahdollisuudet	Puutarhan perustaminen ja kehittäminen
	Integroinnin väline
	Kansalaisaktiivisuus
	Oman toiminnan merkityksellisyys
	Osallisuus yhteisössä
	Sosiaalinen tuki
	Yhteiset tavoitteet
	Yhteistyö
	Tiedottaminen
	Itsensä toteuttaminen
	Eettisesti kestävät päätökset
	Vaikutusvalta kokouksissa
	Kielitaidon kehittyminen

7.1.2 Vastuu

Toinen osallisuuteen läheisesti vaikuttava tekijä ja erääksi tuloksia kuvaavaksi kategoriaksi valittu ryhmä on vastuu, sillä osallisuutta ei voi olla ilman sitoutumista. Osallisuuden toteutuminen ei tapahdu hetkessä, vaan kyseessä on pidempi prosessi, joka vaatii kärsivällisyyttä. Tämän vuoksi osallisuutensa menettäneen ihmisen itsensä on myös sitouduttava prosessiin, jotta hän voi jonain päivänä kokea olevansa osallinen. Osallisuus vaatii myös aktiivisuuden ylläpitämistä ja pitkäjänteistä pyrkimystä vaikuttaa asioihin. Osallisuuteen kuuluu valinnanvapaus, mutta samalla ihminen on itse vastuussa omista päätöksistään. Hänen on oltava kykenevä kantamaan vastuunsa tekemistään päätöksistä. Parhaimmillaan osallisuuden toteutuminen tuottaa yhteistä hyvinvointia, joihin kaikki ovat valmiita panostaman omien valintojensa kautta.

Tästä yhteisöpuutarhoissakin on kyse. Osallistujat veloitetaan pitämään huolta heidän omista viljelypalstoistaan, jotta he saisivat satokauden päätteeksi nauttia oman työnsä tuloksista. Useissa puutarhoissa on tämän lisäksi vielä annettu viljelijöille jokin yhteinen tehtävä, josta osallistujien on yhdessä kannettava vastuuta. Näin ollen ihmiset pääsevät näkemään myös yhteistyön tulokset, ja saavat huomata, mitä jokaisen osapuolen

panostus ja vastuun kantaminen saavat aikaiseksi. Tämän lisäksi he saavat kokea ope-
tuksena omien valintojensa seuraukset, mikäli he jättävät jonkun vastuuaaleensa huomi-
oimatta.

*Sitoutuminen vaatii sen, että ihmiset ovat mukana alusta asti. Ei tuoda
alueelle mitään valmista projektia, vaan toiminta lähtee asukkaista itses-
tään. (Savitie 2014).*

TAULUKKO 2. Vastuu

Vastuu	Yhteinen hyvinvointi
	Omat päätökset
	Sitoutuminen
	Vastuun kantaminen

7.1.3 Vuorovaikutus

Eräs yhteisöpuutarhojen toimintaperiaatteita tukevista seikoista on vuorovaikutus. Vuo-
rovaikutus liittyy myös osallisuuden toteutumiseen, sillä ilman dialogia ei ole mahdol-
lista päästä osalliseksi yhteiskunnasta ja olla vaikuttamassa asioihin. Toimiva vuorovai-
kutuksen antaa tilaisuuden tuoda omat ajatukset esiin ja samalla se luo varmuutta siitä, että
ihmisen toiveet tulevat todella kuulluksi. Lisäksi vuorovaikutuksen on oltava toimivaa,
jotta esimerkiksi yhteisöllisyys voi toteutua, sillä laadukas vuorovaikutus vaikuttaa
muun muassa ryhmän dynamiikkaan ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Vaikka yhteisöl-
lisyys onkin yhteisöpuutarhojen perusta, vuorovaikutusta tarvitaan myöskin jo pelkäs-
tään puutarhan ylläpitoon. Jotta puutarha saataisiin kukoistamaan, on ihmisten sitoudut-
tava kasvien hoitamiseen ja heidän on osattava hoitaa niitä oikein. Tämän vuoksi puu-
tarhoissa opetetaan, miten kasveja viljellään ja miten ne saadaan tuottamaan satoa. Yh-
teisöpuutarhoissa myös itse viljelijöillä on tärkeä rooli opettajina. Kaikkien osaamista
arvostetaan ja yhteisöpuutarhoissa pyritään siihen, että osallistujien välille syntyisi vuo-
rovaikutusta juurikin esimerkiksi kasvien kasvattamisen pohjalta. Tällöin osallistujat
saavat vapaasti jakaa tietoaan. Ihmissuhteiden syventyessä puheenaiheet saattavat kui-
tenkin monipuolistua ja keskusteluissa voidaan käsitellä henkilökohtaisempiakin asioita.

Suhteiden lujittuessa puutarhan viljelijöistä tulee ystäviä, jotka tarjoavat tukea erilaisissa elämäntilanteissa.

Yhteisöpuutarhassa kaatuu raja-aitoja, koska ollaan niin perusasioiden äärellä. Tehdään fyysistä työtä yhdessä. (Savitie 2014).

Yhteisöpuutarhat ovatkin siis otollisia paikkoja uusien tuttavuuksien tai jopa ystävien saamiseen, sillä yhteinen tekeminen sekä ryhmässä tehtävä toiminta madaltavat kynnystä ottaa kontaktia tuntemattomaankin ihmiseen. Yhteisöpuutarhojen toimintaan osallistuu monenlaisia persoonia, joten vuorovaikutus esimerkiksi eri etnisten ryhmien sekä ikäluokkien välillä on mahdollista. Tämän vuoksi yhteisöpuutarhoissa on usein mahdollisuus rikkaaseen vuorovaikutukseen, jonka avulla jokainen voi saada uusia näkökulmia sekä oppia uutta ihmisyydestä. Ihmisten eroavaisuuksista huolimatta yhteisöpuutarhan toimintaan osallistuvat voivat kokea itsensä arvokkaiksi ja tervetulleiksi ryhmään. Yhteisöpuutarhoissa opetellaan sietämään erilaisuutta ja parhaimmillaan kaikki tuntevat olevansa osa merkityksellistä ryhmää eli yhteisöä. Yhteisön hyvää ilmapiiriä pyritään pitämään yllä myös positiivisen palautteen avulla, joka taas vaikuttaa myönteisesti ihmisen itsetuntoon.

Osallisuuteen kuuluu yhtenä elementtinä kokemus vallasta. Toisaalta ihmisellä on oltava riittävästi valtaa päättää oman elämänsä kulusta, mutta samalla hänellä ei myöskään saisi olla liikaa valtaa vaikuttaa toisten ihmisten elämään. Näin ollen yhteisöpuutarhojen tavoitteena onkin olla mahdollisimman tasa-arvoinen ja avoin ympäristö. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että työntekijöitä ei nosteta puutarhassa jalustalle, vaan valta ja vastuu jaetaan mahdollisuuksien mukaan tasapuolisesti kaikille. On kuitenkin luontevaa, että juuri palkatut ammattilaiset ovat viimesijaisesti vastuussa puutarhan toiminnasta. Työntekijät muun muassa auttavat ratkaisemaan mahdollisia konfliktitilanteita ja heillä on välineitä, joiden avulla erimielisyyksistä on mahdollista selvitä. Tällöin puutarhan viljelijätkin voivat oppia keinoja, joita on mahdollista käyttää myös puutarhan ulkopuolisissa ihmissuhteissa.

Riitatilanteiden selvittämisen lisäksi työntekijöiden avulla on helpompaa olla yhteydessä esimerkiksi alueen viranomaisiin, joiden kautta voidaan olla mukana vaikuttamassa asioihin. Työntekijöillä on myös keinoja kutsua viranomaisia vierailulle puutarhaan, jolloin yhteisöpuutarhoissa voidaan järjestää poliittisiakin piirteitä saavia tapahtumia,

joihin alueen asukkaat sekä puutarhojen viljelijät voivat osallistua. Puutarha toimii siis paikkana, jossa voi toteuttaa jalkautuvan sosiaalityön otteita alueen asukkaiden hyväksi.

TAULUKKO 3. Vuorovaikutus

Vuorovaikutus	Yhteydenpito viranomaisiin
	Joukkoon kuuluminen
	Yhteenkuuluvuuden tunne
	Ryhmässä toimiminen
	Kontaktin saaminen
	Konfliktien ratkaiseminen
	Naapureihin tutustuminen
	Suhteiden lujittuminen
	Ystävyyssuhteet
	Sukupolvien välinen
	Monikulttuurisuus
	Kielitaidon kehittyminen
	Tiedon jakaminen
	Neuvonanto
	Positiivinen palaute

7.1.4 Elämänhallinta

Elämänhallintataitojen kehittyminen on seuraus osallisuuden toteutumisesta. Tällöin ihmisen itseluottamus, halut sekä kyvyt ovat saavuttaneet sellaisen pisteen, missä ihminen osaa hyödyntää niitä itsensä sekä yhteisönsä eduksi. Kykyjen kehittyessä ihminen osaa ylläpitää osallisuuttaan ja hän voi nauttia yhteiskunnan täysivaltaisesta jäsenyydestä. Tämän vuoksi neljänteen ryhmään on valikoitunut tekijöitä, jotka vaikuttavat juuri elämänhallintaan ja arjessa tarvittaviin taitoihin.

Yhteisöpuutarhan toiminta perustuu tavoitteellisuuteen. Tavoitteet voivat olla yksilöllisiä tai koko yhteisön etua havittelevia. Tällaisia tavoitteita yhteisöpuutarhassa voivat olla esimerkiksi satokauden onnistuminen, viihtyvyyden parantaminen, uusien sosiaalisten kontaktien luominen tai osallistujien kielitaidon kohentuminen. Kaikkiin niihin kui-

tenkin edellytetään koko yhteisön panostusta toteutuakseen. Jotta toiminta olisi johdonmukaista ja tavoitteisiin pyrkivää, tarvitaan henkilökuntaa, joka on turvaamassa oikeudenmukaisuutta, valvomassa yhteisten sääntöjen toteutumista ja ratkomassa pulmatilanteita yhteisössä. Yhteisöpuutarhoihin palkatuilla työntekijöillä on myös mahdollisuus innostaa ihmisiä mukaan toimintaan ja kehittää puutarhan toimintaa yhä mielenkiintoisemmaksi.

Tavoitteiden saavuttaminen saattaa jopa olla syy, mikä tekee toimintaan osallistumisesta mielekäästä. Viljelyn tuloksena saadut sadot ovat tietenkin palkitsevia, mutta yhteisöpuutarhan avulla voidaan saavuttaa myös suuremmissa mittakaavassa merkittäviä, elämäntapaan vaikuttavia ominaisuuksia kuten vahvempi itsetunto, kehittyneempi päätöksentekokyky, luovuus sekä uusien voimavarojen löytäminen. Nämä kaikki asiat vaikuttavat elämänlaatuun ja muodostavat ihmisestä itsevarman toimijan, joka osaa hyödyntää omia voimavarojaan ja kykyjään haastavissakin tilanteissa. Parhaimmillaan yhteisöpuutarhoissa tehdyn työn avulla ihmiset voimaantuvat riittävän paljon, jotta heistä tulee itsenäisesti pärjääviä ihmisiä, jotka eivät ole enää niin riippuvaisia yhteiskunnan tarjoamista tukitoimista kuin aikaisemmin.

Yhteisöpuutarhassa voi nauttia omasta tekemisestä, oppimisestakin. Ja siitä oppimista voidaan laajentaa muuhunkin kuin kasveihin ja puutarhaan.

Yhteisöpuutarhoja voitaisiin viedä esimerkiksi päiväkoteihin tai vanhainkoteihin. Se loisi tietynlaisen suhteen paikkaan. Ihmiset voisi osallistua, vaikka ne ei osaisikaan vielä tehdä paljon mitään tai jos ne on menettänyt niiden toimintakykyä. Tekemisen ohessa oppii. (Savitie 2014).

Samalla, kun yhteisöpuutarhan viljelijät saavat nauttia oivaltavista kokemuksista sekä positiivisesta palautteesta, he myös huomaavat, kuinka muut ihmiset heidän ympärillään onnistuvat ja kehittyvät. Nämä onnistumiset voivat olla pienempiä, esimerkiksi kasvien kasvattamiseen liittyviä tekijöitä, mutta sen lisäksi ne voivat olla ihmiselämän tulevaisuuden kannalta käänteentekeviä ratkaisuja. Esimerkkinä kyseisestä onnistumisesta voi olla päihteettömän elämän aloittaminen. Yhteisöpuutarhat tarjoavat mielekäästä toimintaa päiviin ja puutarhassa on lähes aina joku, jonka kanssa viettää aikaa ja jutella. Lisäksi yhteisöpuutarhoissa on käytettävissä työntekijöiden ammattitaito, joka saattaa auttaa joissakin elämän ongelmatilanteissa. Lähtökohtaisesti yhteisöpuutarha kuitenkin tarjoaa sosiaalista tukea ja joukosta saattaa hyvinkin löytyä joku, joka on kokenut elämänsä samoja haasteita toisen osallistujan kanssa. Tämän vuoksi voidaankin sanoa, että puu-

tarha tarjoaa mahdollisuuden vertaistukeen sekä vertaisuuteen. Osallistujat voivat oman esimerkkinsä voimalla motivoida myös muita ihmisiä tekemään elämänsä kannalta edullisia valintoja ja he ovat mukana tukemassa prosessia. Tällainen toiminta on mahdollista juuri toimivan yhteisöllisyyden avulla.

Yhteisöllisyys vaikuttaa varmasti myös siihen, että yhteisöpuutarha ympäristönä koetaan turvalliseksi paikaksi olla. Lisäksi turvallisuuden tunne saattaa johtua siitä, että yhteisöpuutarhat ovat lähtökohtaisesti päihitteettömiä paikkoja, joihin ei esimerkiksi huumeiden välittäjillä ole asiaa. Tämän vuoksi erityisesti naiset kokevat yhteisöpuutarhat hyviksi paikoiksi oleskella lapsiensä kanssa, sillä puutarha tarjoaa heidän jälkikasvulleen erilaista tekemistä ja oppimiskokemuksia. Tällöin lapset pysyvät poissa kaduilta, eikä heillä ole yhtä suurta todennäköisyyttä ajautua niin sanotusti huonoon seuraan miljoonakaupunkien lähiöissä. Yhteisöpuutarhoissa voi myöskin jakaa vastuuta lapsistaan hetkeksi muillekin ihmisille, sillä puutarhassa on usein paikalla joku, joka voi kaitsea heitä äidin hoitaessa palstaansa.

Vaikea sanoa, vaikuttaako yhteisöpuutarha ihmisten elämänhallintaan, koska meillä on ollut vain lyhyitä projekteja. Aina kuitenkin opitaan uutta, kaikki antavat tietoa. Tavoitteena onkin ollut jakaa tietoa eikä opettaa. Me ei olla oikeastaan käytetty tätä sosiaalisena projektina. Sosiaalinen projekti vaatisi paikan, jossa on sille tarvetta. Kutsuttaisiin ihmisiä siihen mukaan. Jossakin ankeassa paikassa, kaupungin keskustassa vaikka. Josakin muualla kuitenkin. Täällä Pispalassa ihmisten tarpeet on jo täytetty. (Savitie 2014).

TAULUKKO 5. Elämänhallinta

Elämänhallinta	Turvallinen kasvuympäristö
	Ihmisten aktivointi
	Tiedon jakaminen & saaminen
	Usko toisten kykyihin
	Usko omiin kykyihin
	Parempi itsetunto
	Itsenäiset asukkaat
	Kehittyvä päätöstentekokyky
	Mielekäs tekeminen
	Tavoitteiden saavuttaminen
	Päihteettömyys
	Elämäntilanteen jakaminen
	Luovuus
	Uuden oppiminen
	Voimavarojen löytäminen

7.1.5 Kokemukset osallisuudesta

Kuten olen jo aiemminkin maininnut, osallisuuden toteutuminen vaatii joissakin tapauksissa pitkäjänteisen, mutta palkitsevan prosessin. Toisinaan osallisuus voi tuntua itseltään selvyydeltä, mutta sellaisten ihmisten keskuudessa, joille osallisuus ei aina ole ollut itseisarvo, he osaavat tunnistaa sen. Toisaalta osallisuus nimenomaan myös vaatii tunteen osallisuudesta, sillä ilman tätä tunnetta ihmisen ei voi sanoa olevan osallinen omassa elämässään. Tunteen kautta ihminen tietää, että hänellä on vaikutusmahdollisuuksia ja että hän on oman elämänsä päähenkilö. Osallisuuden saavuttanut ihminen ei myöskään kärsi yhtä paljon yhteiskunnan asettamista haasteista, sillä hänellä on voimavaroja selvitä niistä ja tehdä mieleisiään valintoja oman elämänlaatunsa säilyttämiseksi. Koska ilman henkilökohtaista tunnetta osallisuudesta ei voi olla todellista osallisuutta, yhdeksi opinnäytetyön tulosryhmäksi valikoitui ihmisten henkilökohtainen kokemus osallisuudesta. Tämä luku kertoo sen, miten juuri yhteisöpuutarhoissa tehty toiminta on lisännyt osallisuuden tunnetta sekä tietoisuutta, jonka avulla osallisuutta osataan hyödyntää.

Yhteisöpuutarhan tärkein tehtävä on yhteisöllisyyden luominen. Ja puutarhalla on keinoja siihen. Ihmisten vaikutusmahdollisuudet riippuu siitä, missä puutarha sijaitsee. Puutarhaan pitää olla helppo tulla. Esimerkiksi jättömaille perustetut puutarhat ovat selvä merkki siitä, että ihmiset haluavat vaikuttaa asuinalueeseensa. Vaikutusmahdollisuudet vaativat kyllä yhteisöllisyyttä. (Savitie 2014).

Yhteisöpuutarhoista tehdyistä tutkimuksista on ilmennyt yhtenä osallisuuden piirteenä yhteisöllisyyden kokemus. Yhteisöllisyys voi lähteä rakentumaan niinkin pienestä asiasta kuin siitä, että puutarhassa ihmiset tutustuvat muihin alueella asuviin ihmisiin. Tällöin naapurien kasvot tulevat tutuiksi ja heihin on luontevaa ottaa kontaktia puutarhatyöskentelyn lomassa. Tutkimuksissa on myös havaittu, että alueet, joissa sijaitsee yhteisöpuutarha, koetaan turvallisemmiksi kuin lähiöt, joissa yhteisöpuutarhaa ei ole. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että katukuvassa liikkuvista ihmisistä yhä useampi on tuttu yhteisöpuutarhan kautta, eikä heitä koeta epäilyttäviksi muukalaisiksi. Turvallisuuden tunne on osallisuuden kannalta tärkeä kokemus, sillä ihmisellä on oikeus olla koskematon, eikä hänen pitäisi joutua pelkäämään esimerkiksi väkivaltaa kotona ollessaan tai ulkona liikkeessään. Lisäksi kyse on siitä, että ihmiset voivat toteuttaa rohkeasti omaa identiteettiään ja saavat liikkua turvallisesti kaduilla huolimatta heidän ominaisuuksistaan kuten ihon väristään tai seksuaalisesta suuntautumisestaan.

Ihmisiin tutustutaan yhteisöpuutarhassa, mutta ihmisiä on tullut kauempaakin mukaan. Niin ei naapurit välttämättä tule kovin tutuiksi. Mutta tietysti puutarhoissa, joissa ihmiset ovat samalta alueelta, naapurit tulevat tutuiksi. (Savitie 2014).

Muutenkin yhteisöpuutarhoista tehdyistä tutkimuksista ilmeni puutarhoissa vallitseva lähimmäisistä välittämisen kulttuuri. Sen lisäksi, että ihmiset tulevat puutarhaan saadakseen ravintoa ja mielekästä tekemistä, he ovat myös valmiita auttamaan muita osallistujia ja tarjoavat tukea niin puutarhan hoidossa kuin henkilökohtaisemmissakin asioissa. Yhteisöpuutarhat tarjoavat mahdollisuuden tuntea itsensä tärkeäksi osaksi ryhmää. Tällä tavoin positiivisen palautteen myötä ihmiset oppivat arvostamaan itseään enemmän ja lopulta tiedostavat oman arvonsa sekä ihmisenä että yhteisön jäsenenä. Itsevarmuuden avulla he tulevat myös rohkeammiksi ja uskaltavat yrittää vaikuttaa elämän eri osa-alueisiin epäonnistumisen mahdollisuudesta huolimatta. Ryhmästä voi myös saada tukea omille ajatuksilleen ja yhteisö saattaa toimia kantavana voimana epävarmuuden ja vaikeuksien hetkillä. Tällaisissa tilanteissa voidaan mielestäni puhua kollektiivitoimijuudesta eli yhdestä osallisuuden toteutumisen muodosta.

Kollektiivitoimijuuden toteutumista yhteisöpuutarhoissa tukee ajatus siitä, että mukana toiminnassa on joukko samasta asiasta kiinnostuneita ihmisiä. Mikäli puutarhalla on oma kohderyhmänsä, esimerkiksi maahanmuuttajat, osallistujilla on vielä enemmän yhteiseksi koettuja ominaisuuksia ja yhdistäviä tekijöitä, jotka helpottavat vuorovaikutuksen syntymistä sekä vertaisuuden kokemista. Tällöin on mahdollista luoda yhteisöön vapauttava, rentouttava ja voimaannuttava ilmapiiri. (Hokkanen 2013, 68–69). Samalla yhteisö voi myös antaa äänen lähiöiden asukkaille ja tuoda vahvempana esiin heitä koskevia asioita julkisuudessa. Tällä tavoin on lisäksi mahdollista vaikuttaa esimerkiksi asuinalueiden julkisuuskuvaan ja viihtyvyyteen. Kaiken kaikkiaan osallisuus on parhaimmillaan kokemus jostain aivan ainutlaatuisesta.

TAULUKKO 4. Kokemukset osallisuudesta

Kokemukset osallisuudesta	Jotakin ainutlaatuista
	Yhteisöllisyys
	Ylpeys
	Lähimmäisestä välittäminen
	Oman arvonsa tiedostaminen
	Ystävälliset naapurit
	Turvallisuuden tunne
	Rohkeus
	Tuen saaminen
	Tarpeellisuuden tunne
	Tunne osallisuudesta

7.2 Sosiaalinen hyvinvointi yhteisöpuutarhoissa

7.2.1 Ihmissuhteet

Ihmissuhteet ovat sosiaalisen hyvinvoinnin perusta, sillä ilman niitä ei voi olla olemassa sosiaalista näkökulmaa ihmisen elämässä. Ihmissuhteiden laadulla on merkittävä vaikutus hyvinvoinnin kannalta. Tämän vuoksi ensimmäinen sosiaalisen hyvinvoinnin ilmenemisestä kertova ryhmä käsittelee ihmissuhteita. Varsinkin läheisimpien ihmisten antama huolenpito ja palaute ovat suuressa roolissa. Positiiviset kokemukset vuorovaikutuksesta muiden ihmisten kanssa muokkaavat ihmiselle tervettä itsetuntoa. Itsetunto vaikuttaa muun muassa siihen, miten ihminen arvostaa itseään ja muita henkilöitä. Itsevarma ihminen ei myöskään salli itselleen tapahtuvaa pahaa yhtä suurella todennäköisyydellä kuin itsestään epävarma ihminen. Näin ollen positiivisella tavalla vaikuttavien ihmissuhteiden ympäröimä henkilö on todennäköisesti onnellisempi ja hyvinvoivempi kuin henkilö, jonka elämässä on esimerkiksi alistavia tai halveksuvia läheisiä. Ihmisellä on tarve tulla hyväksytyksi sellaisena kuin hän on, joten on olennaista, että hän saa koottua lähipiiriinsä riittävästi turvalliseksi kokemiaan, välittäviä henkilöitä.

Koska yhteisöpuutarhat ovat kaikille avoimia, niissä on mahdollista tutustua monenlaisiin, eri elämäntilanteissa oleviin ihmisiin. Puutarhassa voi sekä oppia toisten ihmisten erilaisuudesta että löytää kumppanin, jonka kanssa jakaa samankaltaisia elämäntapahetkiä. Osittain tämän seikan vuoksi yhteisöpuutarhasta voi löytää luontevasti uusia ystäviä. Jotkut osallistujat jopa kokevat puutarhassa olevan ryhmän tai yhteisön korvikkeena omalle, puuttuvalle perheelle, jonka he ovat menettäneet esimerkiksi päihdeongelmansa tai maasta muuton seurauksena. Yhteisöllisen toiminnan avulla ihmiset tutustuvat toisiinsa ja kynnys puhua tuntemattomalle ihmiselle madaltuu, kun on jo yksi, yhteinen mielenkiinnonkohde, josta puhua. Yhteisöpuutarha toimii kanavana, jonka kautta voi tutustua omiin naapureihinsa, joiden kanssa ei ole aikaisemmin ollut tekemisissä syystä tai toisesta. Tämän seurauksena alueelle kehittyy ystävällisyyttä ja yhteisöllisyyden tuntua. Ihmiset tuntevat kuuluvansa alueelle ja viihtyvät siellä paremmin. Ennen kaikkea puutarha on kuitenkin paikka, jossa voi puuhastella mieleisensä tekemisen parissa. Toisinaan pelkkä yhdessäolo ilman suurempia tavoitteita on miellyttävää.

Yhteisöpuutarhan hoito vaatii tiimityöskentelyä ja perustuu yhteiseen tekemiseen. Koska yhteisöpuutarha on avoin kaikille, yhteistyötä tehdessä tulee tutustuneeksi mitä eri-

laisimpiin ihmisiin iästä, sukupuolesta tai etnistä taustasta piittaamatta. Ihmisten erilaisuus luo sekä vuorovaikutuksellisia haasteita että mahdollisuuksia kehittää omia sosiaalisia taitojaan. Yhteisen tekemisen lomassa ihmissuhteet kehittyvät ja tietoisuus toisten ominaisuuksista sekä omista kyvyistä lisääntyy, joten ajan kuluessa viljelijät oppivat tuntemaan toisensa yhä paremmin.

Tuen saaminen yhteisöpuutarhasta vaatisi sen, että mukana olisi samankaltaisia ihmisiä, eikä mitään satunnaisia henkilöitä. Minun mielestäni puutarha tuo lähinnä hetken helpotusta vaikeaan elämäntilanteeseen. Työskentely puutarhassa on terapeutista itsessään. Siinä saa ajatukset muualle. Yhdessä tekeminenkin on hyvää mieltä tuovaa ja mielialaa nostattavaa tekemistä. (Savitie 2014).

Yhteisöpuutarha yhdistää ihmisiä. Se on hyvä paikka henkilöille, jotka eivät pysty hoitamaan puutarhaa itse. Esimerkiksi vanhukset ja lapset. Lisäksi yhteisöpuutarhoissa on matala kynnys osallistua. Helpompi tulla mukaan kuin esimerkiksi suoraan Hirvitalon toimintaan. Yhteisöpuutarha on ihmisten mielestä kiinnostava ajatus. Vanhukset ovat tulleet juttelemaan puutarhaan, vaikka he eivät lopulta osallistuneetkaan viljelyyn. (Savitie 2014).

TAULUKKO 7. Ihmissuhteet

Ihmissuhteet	Yhdessäoloa
	Tapa tutustua ihmisiin
	Samankaltaiset ihmiset puutarhassa
	Elämäntilanteen jakaminen
	Sukupolvien välinen vuorovaikutus
	Naapureihin tutustuminen
	Tiimityöskentely
	Ystävyysuhteet
	Korvike puuttuvalle perheelle
	Ystävällisyyttä alueella
	Yhteenkuuluvuus
	Kontaktit ihmisiin
	Vuorovaikutus
	Kaikille avoin
	Monikulttuurinen

7.2.2 Elinympäristö

Yhteisöpuutarhan läsnäolo vaikuttaa luonnollisesti myös asuinalueen kaupunkikuvaan. Miellyttävän, luonnonomaisen ympäristön on todettu vaikuttavan myönteisesti ihmisten mielialaan, joten toiseksi sosiaalisesta hyvinvoinnista kertovaksi ryhmäksi valikoitui elinympäristö. Puutarhat luovat virkistymispaikan, jossa sivullisetkin voivat käydä tutkimassa satokauden edistymistä ja aistimassa kukkaloistoa. Puutarhat ovat rauhallisia alueita, joihin voi paeta arjen stressiä ja kaupunkielämän hektisyyttä. Tutkimusten mukaan yhteisöpuutarhat lisäävät viihtyvyyttä ja asukkaat tuntevat olonsa turvallisemmaksi alueilla, joissa sijaitsee yhteisöpuutarha. Tämä saattaa johtua siitä, että yhteisöpuutarhan kautta ihmiset oppivat tunnistamaan toisensa ja tutustuvat naapureihinsa. Näin ollen asuinalueelle syntyy yhteisöllisyyttä ja naapureita kohtaan ollaan ystävällisempiä, eivätkä asukkaat herätä toisissaan yhtä paljon ennakkoluuloja kuin aikaisemmin. On myös havaittu, että asuinalueilla, joihin on sijoitettu yhteisöpuutarha, on enemmän ihmisiä liikkumassa kaduilla. Tämä voi osaltaan lisätä kiireen tuntua ympäristössä, mutta se tarkoittaa myös sitä, että ihmiset poistuvat kodeistaan ja elävät aktiivista elämää. Toisaalta yhteisöpuutarhojen läsnäololla on havaittu olevan yhteyksiä alueen rauhallisuuteenkin. Tämä selittyy osittain sillä, että yhteisöpuutarhan ilmestyttyä alueelle, asuinalueen arvo sekä arvostus yleensä kasvavat. Yhteisöpuutarha aktivoi ihmisiä niin sanotusti järkevän tekemisen pariin ja puutarhan toiminnasta saatetaan uutisoida mediassa myönteiseen sävyyn, mikä luo positiivisia mielikuvia alueesta. Näin ollen yhä useammat paremmin toimeentulevat ihmiset kiinnostuvat alueesta ja saattavat jopa muuttaa alueelle. Tästä johtuen köyhän lähiön maine hälvenee ja väestön koostumus ei ole enää yhtä heterogeenistä.

Yhteisöpuutarhat ihmisjoukkoineen ja työntekijöineen ovat myös oivallinen väylä kehittää asuinalueita ja olla mukana vaikuttamassa asuinalueita koskeviin asioihin. Puutarhan kautta saa melko nopeasti ja helposti kokoon suurenkin joukon ihmisiä, joita voi aktiivoida mukaan itselle tärkeiden asioiden julki tuomiseen esimerkiksi adressien kirjoittamiseen tai mielenosoituksiin. Yhteisöpuutarhaan voi myös kutsua viranomaisia tai päättäjiä vierailulle, jolloin henkilökohtainen tiedon jakaminen on mahdollista. Toisaalta ihmiset pääsevät puutarhatoiminnan avulla vaikuttamaan asioihin pienemmissäkin mitakaavoissa, sillä osa yhteisöpuutarhaan osallistujista on kokenut, että he ovat voineet tietoisesti muokata puutarhapalstaansa muistuttamaan samanlaista ympäristöä, jossa he ovat eläneet menneisyydessään maaseudulla tai entisessä kotimaassaan.

Yhteisöpuutarha on hyvä väline yhteisöllisyyteen, koska siihen on matala kynnys osallistua. Luonnonläheiset suomalaiset haluavat osallistua juuri tällaiseen toimintaan. Yhteinen tekeminen häivyttää ihmisten välisiä rajoja. Toisaalta esteettinen nautintokaan ei ole väheksyttävissä. Yhteisöpuutarha on merkityksen tuoja, sen avulla on mahdollisuus vaikuttaa ympäristöön. Voisi kuvitella, että esimerkiksi vanhainkodeissa tai vankiloissa yhteisöpuutarhat loisivat mielekkyyttä olemiseen. (Savitie 2014).

TAULUKKO 8. Elinympäristö

Elinympäristö	Yhteisöllisyys alueella
	Kotoisuuden tuntu
	Asuinalueen kehittäminen
	Tutut naapurit
	Turvallisuuden tunne
	Viihtyvyyys
	Ihmisiä katukuvassa
	Lasten turvallisempaa kasvaa ja kehittyä
	Rauha kaduilla
	Asuinalueen arvon nousu
	Vuorovaikutusta asuinalueiden välillä

7.2.3 Identiteetti

Ihmisen identiteetti on monimuotoinen kokonaisuus, joka rakentuu vaiheikkaan prosessin myötä. Identiteetin muodostumiseen vaikuttavat muun muassa kasvuympäristö, sosiaaliset kokemukset sekä ihminen itse. Identiteetti vastaa kysymykseen: ”Kuka minä olen?” Tämän vuoksi koin tarpeelliseksi valita kolmanneksi sosiaalisesta hyvinvoinnista kertovaksi ryhmäksi juuri identiteetin. Identiteettiin liittyy usein myös olennaisesti tunne siitä, että kuuluu johonkin isompaan joukkoon. Yhteenkuuluvuuden tunne antaa kokemuksen, että ihminen on hyväksytty ja on olemassa samankaltaisia henkilöitä kuin hän itse. Tiettyyn ryhmään kuulumiseen voi myös liittyä sosiaalisia ennakkoluuloja tai kunnioitusta, mikä saattaa johtaa siihen, että ihmiset haluavat itse määrittää, mihin joukkoon he lukeutuvat. Yhteisöpuutarhan toimintaan osallistuminen antaa joukon ihmisiä ympärille, ja osallistujilla on mahdollisuus olla osa yhteisöä. Onkin tärkeää, että

ihminen voi kuulua hyvällä omatunnolla ryhmään ja toimia sen periaatteiden mukaisesti. Ryhmään sitouduttuaan ihmisellä on myös mahdollisuus olla ylpeä omasta yhteisöstään ja hän tuntee mielihyvää saadessaan olla osa juuri tätä ryhmää.

Parhaimmillaan yhteisöllisyydellä ja kollektiivitoimijuudella on voimaannuttava vaikutus jäseniinsä. Esimerkiksi yhteisöpuutarhassa on mahdollista kokea onnistumisen tunteita ja ihmisen usko omiin kykyihinsä kasvaa. Tällöin hän myös löytää tiedostamattomia voimavaroja, ja hänen itsetuntonsa voi kohentua. Puutarhan hoito on siis yksi keino oppia uutta omasta itsestään ja se on mukana vaikuttamassa ihmisen identiteetin syntymiseen. Ennen kaikkea yhteisöpuutarhassa voi kuitenkin tuntea itsensä hyödylliseksi, mikä on olennaista identiteetin muovautumisen kannalta. On huomattava ero tuntea olevansa passiivinen kansalainen kuin aktiivinen tekijä.

Mielestäni yhteisöpuutarha on maahanmuuttajille hyödyllinen. Siellä saa olla osa jotain kokonaisuutta. Ollaan yhdessä ja tehdään. Silloin pienetkin onnistumiset on merkityksellisiä. Tulee sellainen tunne yhteisöllisyydestä ja usko omiin kykyihin. Kaikilla on kuitenkin tarve tehdä jotakin, kokea itsensä hyödylliseksi. Varsinkin, kun on juuri tullut maahan ja ei voi tehdä työtä vielä. Tai tämä koskee myös muitakin samassa tilassa olevia. Ihmisiä, jotka ei voi jostakin syystä työskennellä. Se tukee mielenterveyttä, kun on aktiviteettia. On osa yhteisöä ja paikkaa. (Savitie 2014).

Yhteisöpuutarha tarjoaa myös ihmiselle itselleen tilaisuuden kehittää omaa identiteettiään haluamaansa suuntaan. Yhteisöpuutarhassa ihmiset voivat luopua heihin kohdistetuista odotuksista ja ennakkoasenteista, sillä puutarhan toiminta pyrkii tasa-arvoisuuteen sekä yhdenvertaisuuteen. Yleensä osallistujat ovat toisilleen entuudestaan tuntemattomia, joten ihmisten ei tarvitse asettua heille ennalta määrättyihin raameihin, joissa heidät on totuttu näkemään. Tämän vuoksi heillä on mahdollisuus esitellä itsensä sellaisena henkilönä kuin he haluavat olla. Yhteisöpuutarhassa ei tarvitse olla äiti, päihdekuntoutaja, maahanmuuttaja tai vähävarainen, vaan sinne voi saapua omana itsenään ja siellä saa paljastaa itsestään ja elämästään juuri niin paljon kuin haluaa.

Sen lisäksi, että osallistujalla on mahdollisuus ottaa haluamansa rooli yhteisön toiminnassa, hän voi käyttää luovuuttaan ja toteuttaa omia ideoitaan puutarhassa. Itsensä toteuttaminen on osa ihmisen minuutta ja hänen tekonsa pohjautuvat hänen taitoihinsa sekä haluunsa tehdä asioita. Identiteetin toteutumisen kannalta on tärkeää, että henkilö saa tehdä oman moraalinsa kannalta myönteisiä valintoja. Käsitys itsestä ja identiteetin vahvuudesta voi olla epävarma, jos ihminen joutuu toistuvasti toimimaan vasten eettistä

näkökulmaansa. Yhteisöpuutarhassa ihmiset voivat halutessaan olla muun muassa tietoisia kuluttajia, luomuviljelijöitä, lähiruuan tuottajia tai kasvisperäisen ruokavalion suosijia. Toisaalta heidän ei myöskään tarvitse olla mitään edellä mainituista, vaan he voivat valita toisinkin, aivan niin kuin itse haluavat.

Eettisten ratkaisujen tekeminen antaa ihmiselle tunteen, että on aktiivinen ja tekevä. On mahdollisuus muuhunkin vaihtoehtoon kuin kuluttamiseen. Se on vaikutuksen keino. Tehdään itsekin jotain. Samalla ihmisellä on tietoa esimerkiksi kasvien hyödyntämisestä ja sitä voi jakaa eteenpäin. (Savitie 2014).

Jokaisella yhteisöpuutarhan toimintaan osallistuvalla on kuitenkin omat juurensa, jotka näkyvät yleensä niin ihmisen ulkonäössä, kulttuurissa kuin kielitaidossakin. Monet osallistujat ovat maahanmuuttajia, joiden juuret ovat asuinpaikastaan huolimatta vielä syvässä synnyinmaassansa. Esimerkiksi eksoottisten, tietyille mantereille ominaisten kasvien viljely ja oman palstan muokkaaminen muistuttamaan alkuperäisestä kotimaasta on keino toteuttaa ja vahvistaa jo olemassa olevaa identiteettiä. Tällainen toiminta on merkki siitä, että ihminen haluaa olosuhteista huolimatta olla osa tiettyä kansallisuutta tai etnistä alkuperää. Perinteisten ja ihmiselle merkityksellisten kasvien kasvattaminen tuo myös muistoja menneisyydestä sekä palan omaa tai suvun historiaa lähietäisyydelle. Lisäksi tällainen toiminta voi olla tapa siirtää kulttuuriperintöä sekä niin sanottua hiljaista tietoa sukupolvelta toiselle. Toisaalta on huomioitava, että osalla maahanmuuttajista on toiveena integroitua yhteiskuntaan ja sitä hallitsevaan kulttuuriin. Tällaisissakin tilanteissa yhteisöpuutarha tarjoaa paikan, jossa voi esimerkiksi opetella kieltä ja maan tapoja yhdessä toimien, jolloin identiteetti maahanmuuttajasta tasavertaiseksi kansalaiseksi alkaa kehittyä.

TAULUKKO 9. Identiteetti

Identiteetti	Yhteenkuuluvuuden tunne
	Usko omiin kykyihin kasvaa
	Kielitaito kehittyy
	Parempi itsetunto
	Kokee itsensä tarpeelliseksi
	Omien ideoiden toteuttaminen
	Voimavarojen löytäminen
	Hyväksynnän kokeminen
	Eettisten ratkaisujen tekeminen
	Ylpeys omasta puutarhasta
	Muistot menneisyydestä

7.2.4 Luontokokemukset

Luonnossa liikkuminen ja luonnon läsnäolon on todistettu olevan hyväksi ihmisen hyvinvoinnille. Luonto vaikuttaa ihmisiin monin eri tavoin, myös sosiaalisella osallisuudella. Hyvinvointivaikutukset voivat johtua monistakin eri syistä. Yhteisöpuutarhan koetaan olevan muun muassa stressitön ympäristö, jossa voi irtautua mieltä painavista ajatuksista. Yhteisöpuutarha toiminnallisuuksineen on koettu pakopaikaksi arjen huolista. Puutarha on vaihtoehto rakennetulle ympäristölle, ja sinne voi tulla rentoutumaan sekä tekemään itselle mieluisia toimintoja kuten kasvien kasvatusta, tulosten ihastelua tai ihmisten kanssa seurustelua. Yhteisöpuutarha on myös paikka, jonne voi tulla huoletta lapsiensä kanssa, sillä lapsetkin nauttivat luonnosta, oppivat uutta ja ovat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että yhteisöpuutarha on parhaimmillaan jopa terapeutista ja siellä työskentely voi olla verrattavissa henkiseen kokemukseen. Kyse on nautinnosta, joka vaikuttaa kokonaisvaltaisesti sekä positiivisesti ihmisten elämään.

Suomessa ollaan niin maanläheisiä, ei olla vieraannuttu luonnosta. Tällä kasvatetaan itse ja liikutaan luonnossa. Suomi ei ole niin urbaani kuin monet miljoonakaupungit. Mutta onhan puutarha miellyttävämpi silmälle! (Savitie 2014).

Yhteisöpuutarha on tosi hyvä elementti niille, jotka voivat osallistua viljelyyn. Ja myös niille, jotka eivät voi. Esimerkiksi ihmiset, jotka ovat pyörätuolissa. He voivat katsella, haistella, muistella, maistella... (Savitie 2014).

TAULUKKO 10. Luontokokemukset

Luontokokemukset	Vaihtoehto rakennetulle ympäristölle
	Terapeuttinen vaikutus
	Henkisiä kokemuksia
	Pakopaikka arjen huolista
	Stressitön ympäristö
	Rentoutumispaikka
	Lapset pääsevät luontoon
	Kasvien kasvattaminen

7.2.5 Positiiviset tunteet

Ihmiselämään kuulu monien tunteiden kirjo. Monet tunteista ovat kuitenkin lähtöisin muista ihmisistä ja ihmisten kanssa tapahtuneista tilanteista tai vuorovaikutuksesta. Tämän vuoksi tämän opinnäytetyön viimeisessä sosiaalista hyvinvointia käsittelevässä kappaleessa on kyse juuri positiivisista tunteista, jotka vaikuttavat edullisella tavalla yhteisöpuutarhaan osallistuvien hyvinvointiin. Kuten jo aiemmin mainitsemistani tutkimuksien tuloksista voi havaita, yhteisöpuutarhan toimintaan osallistuminen luo ihmisille monenlaisia tunnetiloja. Monet näistä tunteista ovat onneksi kuitenkin positiivisia. Toimintaan osallistumisen edellytyksenä voisin mielestäni pitää innostumista. Jotta ihminen sitoutuu viljelyyn ja jaksaa käydä puutarhassa aktiivisesti, hänen on oltava innostunut asiasta. Tällöin ihmiselle on syntynyt sisäinen motivaatio, joka tuo hänet yhä uudelleen viettämään aikaa puutarhaan. Innostus voi syntyä esimerkiksi positiivisten kokemusten ja kehuja saamisen kautta. Toisaalta se voi olla myös seurausta oman intohimonsa toteutumisesta, jolloin ihmisellä on halu ja tarve tulla puutarhaan toteuttamaan itseään. Itsensä toteuttamisen vapaus antaa tilaa luovuudelle, jolloin ihminen saa toteuttaa omia ideoitaan ja katsoa, miten hänen ideansa joko puhkeavat kukkaan tai vaativat vielä kehittämistä. Kuitenkin haasteidenkin hetkillä yhteisöpuutarha tarjoaa tukea ja

ihminen voi kokea itsensä merkitykselliseksi osaksi yhteisöä. Hänestä välitetään aivan yhtä paljon kuin muistakin yhteisön jäsenistä.

Jos ihmisellä on stressiä, se on epäsosiaalinen tai sillä on paha olla, niin kyllä yhteisöpuutarhalla on tervehdyttävä vaikutus. (Savitie 2014).

Ryhmässä toimiminen samanhenkisten ihmisten kanssa sekä elämänhallinnan ja ihmishuuhdetaitojen kohentuminen antavat edellytyksiä uudelleenlaiselle rohkeudelle, jota yhteisöpuutarhan toimintaan osallistunut ei välttämättä ole kokenut koskaan aikaisemmin. On kuitenkin ihmisestä itsestään kiinni, kuinka hän itsevarmuuttaan ja rohkeuttaan hyödyntää. Tiivistetysti voitaisiin sanoa, että monet yhteisöpuutarhan toimintaan osallistuneet ovat kuvailleet kokemustaan yhteisöllisyydestä joksikin aivan ainutlaatuiseksi, jota he eivät ole kokeneet missään muussa ryhmässä koskaan aikaisemmin.

TAULUKKO 11. Positiiviset tunteet

Positiiviset tunteet	Tuen saaminen ryhmästä
	Onnistumisen tunne ja sen jakaminen
	Iloisuus
	Intohimon toteuttaminen
	Kehujen saaminen
	Hauskanpito
	Luovuus
	Innostus
	Ainutlaatuinen kokemus
	Merkityksellisyyden tunne
	Rohkeus

7.3 Osallisuuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin uhat yhteisöpuutarhoissa

Kaikista yhteisöpuutarhan toimintaan liittyvistä positiivisista puolista huolimatta puutarhassa tehtävässä työssä on havaittavissa myös puutarhan toimintaa uhkaavia tekijöitä. Nämä tekijät saattavat vaikuttaa niin osallistujien välisiin ihmissuhteisiin kuin käytännön toimimiseenkin. Lisäksi uhkana voidaan pitää niitä tekijöitä, jotka vaikeuttavat tai

jopa estävät yhteisöpuutarhan toimintaperiaatteiden tai tavoitteiden toteutumisen. Olen kuitenkin keskittynyt tässä opinnäytetyössä nimenomaan osallistujien osallisuuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin vaarantaviin tekijöihin, jotta tutkimuksen tulokset vastaisivat tutkimuskysymyksiini.

Tutkimuksista oli havaittavissa, että yksi yleisimmistä yhteisöpuutarhan toimintaan negatiivisesti vaikuttavista seikoista on liian suuri samaa etnistä ryhmää edustava yhteisö mukana yhteisöpuutarhan toiminnassa. Yhteisön jäsenien jakautuminen pienempiin ryhmiin puutarhan sisällä on yhteisöllisyyden toteutumisen kannalta ongelmallista, sillä pienryhmät luovat helpommin vastakkainasetteluja toisiaan kohtaan varsinkin silloin kuin ollaan eri mieltä jostakin puutarhan toimintaan liittyvästä asiasta. Erimielisyydet ihmisten mielipiteiden välillä kuuluvat elämään ja niitä esiintyy yhteisöpuutarhoissakin. On kuitenkin vaikeampaa pyrkiä kaikkia miellyttävään kompromissiin, jos yhteisö on jakautunut kahteen tai useampaan ryhmään, jotka ovat täysin eri mieltä toistensa kanssa. Lisäksi asioiden selvittäminen on entistäkin vaikeampaa, mikäli osa osallistujista ei hallitse maan kieltä, ja ovat näin ollen vielä eristyneempiä muista osallistujista. Erimielisyyksiin voi toisinaan liittyä myös monenlaisia ennakkoluuloja, koska yhteisöpuutahoihin osallistuvat ihmiset saattavat olla esimerkiksi kotoisin eri maista ja heillä jokaisella on omat taustansa. Toisaalta yhteisöpuutarhoissa pyritään juurikin ihmisten välisten ennakkoluulojen häivyttämiseen, mutta tilanteen ollessa erittäin kärjistynyt tai jopa rassistinen, toiminnan mielekkyys on vaakalaudalla.

Toisinaan voi kuitenkin käydä jopa niin, että yhteisöpuutarhan ydinryhmästä tulee niin sanotusti liian tiivis yhteisö. Yhteisöllisyyttä pidetään yleisesti ottaen hyvänä asiana, mutta joskus erittäin tiivis yhteisö voidaan kokea myös negatiivisena. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun yhteisöön ei enää hyväksytä mukaan uusia ihmisiä, ja ryhmään kuulumattomia aletaan pitää ulkopuolisina ja muukalaisina, joiden seuraa ei kaivata yhteisössä. Joissakin yhteisöpuutarhoissa onkin jouduttu selventämään puutarhojen toimintaperiaatteita, ja että yhteisöpuutarhat kuuluvat kaikille alueen asukkaille, joten jokaisella halukkaalla on mahdollisuus osallistua sen toimintaan. Toisaalta vaikka kyseessä olisi hyvinkin tiivis yhteisö, voi suurimmissa puutarhoissa käydä myös niin, että mukaan on mahtunut sellaisiakin henkilöitä, joiden on onnistua liikkua ja kasvattaa satoaan puutarhassa kehenkään tutustumatta. Suuret puutarhat tarjoavatkin mahdollisuuden osallistua toimintaan anonymisti, mikä ei juurikaan edistä yhteisöllisyyden toteutumista, vaan kyseessä on vain ihmisen henkilökohtainen ajanviete ja viljelmä.

Sitoutuminen toimintaan voi olla ongelmallista. Jos ihmiset saavat päättää, milloin he osallistuvat, he käyvät satunnaisesti. Puutarhaa ei voi aloittaa ja sitten jättää hoitamatta. Yleisesti ottaen tuntuu, että Suomessa ihmiset viljelevät mieluummin itselleen. Omassa puutarhassaan. Mukana toiminnassa on kuitenkin aina pari vastuunkantajaa. Se pitää hyväksyä. (Savitie 2014).

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, rasismi ja ihmisten syrjiminen jonkin tietyn ominaisuuden perusteella eivät kuulu yhteisöpuutarhan arvomaailmaan, vaan puutarhojen lähtökohtana on kaikkia koskettava tasa-arvo. Tämän vuoksi ei ole hyväksyttävää, että tietyt ihmiset saavuttavat puutarhassa korkeamman aseman kuin toiset. Tällaisen tilanteen toteutuessa yhteisöpuutarhan toiminnan järjestäjillä on vastuu tasa-arvon palauttamisessa, sillä kaikkien pitää saada tuntee itsensä arvokkaaksi yhteisöpuutarhassa oleskellessaan.

Koska yhteisöpuutarhan toimintaan voi osallistua ihmisiä monista eri maista ja vähemmistöryhmistä, saattaa toisinaan esiintyä räikeitäkin kulttuurieroja. Puutarhassa pyritään kunnioittamaan ihmisyyttä ja antamaan tilaa eri vaihtoehdolle, mutta toisaalta esimerkiksi naiset ovat yhteisöpuutarhassa tasa-arvoisessa asemassa miehiin verrattuna kulttuurieroista huolimatta. Kulttuureihin liittyvät ominaisuudet ovat joillekin ihmisille todella tärkeitä, mutta yhteisellä alueella on pyrittävä hienovaraisesti ratkaisuun, joka tyydyttää kaikkia osapuolia. Toisaalta toiminta on vapaaehtoista, joten yhteisöpuutarhan toimintaperiaatteisiin tyytymättömän henkilön ei ole pakko osallistua toimintaan. Yhteisöpuutarhojen ideana on kuitenkin kuunnella jokaista osallistujaa ja kaikki osallistujat saavat vaikuttaa päätösten tekoon. Demokratian avulla pyritään mahdollisimman monia tyydyttävään ratkaisuun, ja osallistujien oletetaan sopeutuvan toimintatapoihin sekä sääntöihin.

Kaikki yhteisöpuutarhoissa esiintyvät ongelmat eivät suinkaan aina aiheudu niiden toimintaan osallistuvista ihmisistä. Joskus myös yhteisöpuutarhojen epäselvät toimintatavat saavat ihmiset hämilleen. Esimerkiksi epätietoisuus puutarhan hoitoon käytettävistä materiaaleista, niiden käyttöoikeuksista ja -määristä saattavat aiheuttaa riidanaihetta yhteisössä. Jotkut voivat myös kokea yhteisiltä palstoilta saadun sadon jakautuvan epätasaisesti osallistujien kesken. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää, että osallistujia kuunnellaan ja että heidän parannusehdotuksia toiminnan kehittämiseksi otetaan tosissaan. Muussa tapauksessa ihmiset menettävät tunteen osallisuudestaan, eivätkä luota vaiku-

tusmahdollisuuksiinsa. Toisaalta myös mielekkyys osallistua yhteisöpuutarhan toimintaan kärsii ja ihmiset saattavat jättäytyä pois aktiviteetin parista, mikä ei palvele yhteisöpuutarhan tarvetta alueella.

Myös yhteiskunta luo omat haasteensa yhteisöpuutarhojen toiminnalle. Osallisuuden toteutumista voi rajoittaa muun muassa viranomaisten välinpitämättömyys kuunnella kansalaisia, joten he eivät välttämättä osaa tai halua hyödyntää yhteisöpuutarhojen tarjoamaa väylää ihmisten kuulemiseen. Yhteisöpuutarhan perustaminen lähiohjelmaan on kuitenkin itsessään jo eräänlainen kannanotto esimerkiksi asuinalueen viihtyvyyteen, ja yhteisöpuutarhojen perustaminen vaikuttaa alueen yleisilmeeseen sekä ilmapiiriin. Yhteisöpuutarhan seuraukset eivät suinkaan ole aina jääneet pimentoon viranomaisilta, sillä toisinaan alueita, joilla sijaitsee puutarha, aletaan markkinoida kiivaammin ja asuinalueita kehitetään entisestään. Kehitystä pidetään hyvänä asiana, mutta joskus se aiheuttaa huolta alueen alkuperäisille, vähäosaisillekin asukkaille. Nimittäin uusien asuntojen rakentaminen, palveluiden tuottaminen sekä arkkitehtuuriin panostaminen vaikuttavat myös alueen hintatasoon. Asuinalueen muuttuessa hyvinvoivaksi ja trendikkääksi, asuntojen vuokrat ja muut elämisen kustannuksetkin kasvavat. Tällaisessa tilanteessa köyhemmät ihmiset joutuvat muuttamaan pois alueelta ja etsimään uuden kodin jostakin toisesta lähiöstä. Tällöin voidaan ajatella, että yhteisöpuutarha on saavuttanut omalta osaltaan tavoitteensa yhteisön hyvinvoinnin lisäämisessä, mutta toisaalta osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet vaikuttaa omaan elämään on olosuhteiden pakosta viety ääri rajoille, kun ihminen ei voi edes vaikuttaa oman kotinsa sijaintiin ja on taas lähtöpisteessä jossakin toisessa lähiössä ilman tuttua yhteisöä.

Yhteisöpuutarhan toimintaan osallistumisen on todistettu vaikuttavan myönteisesti ihmisten elämänlaatuun. On kuitenkin hyvä kyseenalaistaa, kuinka paljon yhteisöpuutarhat todella vaikuttavat esimerkiksi yhteiskunnallisesti merkittävän osallisuuden toteutumiseen. Irene Roivainen (2008, 270) mainitsee teoksessaan, että asukkaiden ongelmat ovat usein niin laajoja ja monilla osa-alueilla, ettei niitä voi ratkaista pelkästään asukastoiminnan avulla. Toisaalta on huomattava, että pienetkin muutokset ihmisten toiminnassa voivat ohjata elämäntilannetta oikeaan suuntaan, vaikka kokonaisvaltaiseen muutokseen ei yhteisöpuutarhan avulla päästäisikään. Lisäksi alueella esiintyvän erityistarpeen havaittuaan puutarhan työntekijöillä on mahdollisuus yrittää helpottaa asukkaiden tilannetta. Jalostettuna ajatuksena he voisivat perustaa erilaisia ryhmiä esimerkiksi masentuneille tai yksinhuoltajiksi jääneille ihmisille, jolloin heidän elämänsä haasteisiin voitai-

siin keksittyä perusteellisemmin. Lopulta on kuitenkin muistettava, että yhteisöpuutarhan toiminnan ei kuulukaan olla ratkaisu kaikkiin ihmisten ongelmiin, vaan se voi olla yksinkertaisimmillaan sekä sielun, ruumiin että mielen ravintoa, josta osallistujat ammentavat hyvää oloa sekä positiivisia kokemuksia.

TAULUKKO 6. Uhat

Uhat	Sulkeutunut yhteisö
	Dominoivat sukulaisyhteisöt
	Pienryhmiin jakautuminen
	Ryhmien vastakkainasettelu
	Ennakkoluulot
	Erimielisyydet
	Hierarkiat
	Kielimuuri
	Kulttuurierot
	Epäselvät toimintatavat
	Anonymiteetti suurissa puutarhoissa
	Viranomaisten välinpitämättömyys
	Asuinalueen liiallinen arvon nousu

8 LOPUKSI

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millä tavoin yhteisöpuutarhat vaikuttavat niiden toimintaan osallistuvien ihmisten osallisuuteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Tutkimus toteutettiin systemaattisena kirjalliskatsauksena teoriaohjautuvan sisällönanalyysin keinoin. Roivainen (2002, 223) väitti artikkelissaan, että naapuruston yhteisöllisyyden edistäminen ei itsessään ehkäise sosiaalisten ongelmien syntymistä, vaan kyse on lähinnä viihtyvyyden lisäämisestä. Kuitenkin useiden yhteisöpuutarhojen toiminnasta tehtyjen, tässä opinnäytetyössäkin esiteltyjen, tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että yhteisöpuutarhat edistävät ihmisten osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia lukuisin eri tavoin. Tämä opinnäytetyö esittelee nämä vaikutukset osallisuuden toteutumisen näkökulmasta vastuun, vuorovaikutuksen, osallisuuskokemusten, elämönhallintataitojen sekä vaikutusmahdollisuuksien osa-alueilla. Lisäksi sosiaalisen hyvinvoinnin edistymistä havaittiin tutkimuksen mukaan ihmissuhteissa, elinympäristössä, identiteetin kehitymisessä, luontokokemuksissa sekä positiivisissa tunteissa yhteisöpuutarhan toimintaan osallistumisen jälkeen.

Toisaalta opinnäytetyössä tuotiin esille myös yhteisöpuutarhassa mahdollisesti ilmeneviä osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia uhkaavia tekijöitä. Tämä tekee tutkimuksesta objektiivisemmän sekä eettisesti luotettavamman, koska tutkijoiden pitää asettaa tutkimustuloksensa kokonaisuudessaan tiedeyhteisön tarkasteltavaksi. Tutkija ei saa myöskään pimittää tutkimuksen kannalta epäedullisia löydöksiä. Lisäksi kaikenlaiset tutkimustulokset voivat toimia ylläkkeinä uusille tutkimuskohteille sekä – kysymyksille. (Mäkinen 2006, 102, 121).

Toisena opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoutta yhteisöpuutarhojen toiminnasta ja sen käytöstä sosiaalityön välineenä. Tämä opinnäytetyö on vielä toistaiseksi ainoa ammattikorkeakouluissa tehty tutkimus aiheesta, joten tarvetta uudelle tiedolle on havaittavissa. Kirjallisuuskatsauksen sekä haastattelun luoman tiedon valossa voidaan sanoa, että yhteisöpuutarha voisi olla toimiva sosiaalityön menetelmä Suomessakin ja että sitä pitäisi uskaltaa käyttää rohkeasti hyödyksi. Vaikka yhteiskunnassa esiintyvillä ongelmilla on usein myös haastavampi, rakenteellinen puolensa, yhteisöpuutarhan avulla voidaan saada näkyviä vaikutuksia aikaan ihmisten elämässä henkilökohtaisella tasolla.

Vähäisen tutkimustiedon vuoksi kaikki tämän opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksessa käytetyistä tieteellisistä tutkimuksista tai artikkeleista käsittelivät ulkomaisissa yhteisöpuutarhoissa tehtyjä tutkimuksia. Tämän vuoksi voidaan spekuloida, ovatko miljoonakaupunkien lähiöistä saadut tutkimustulokset yleistettävissä Suomen olosuhteisiin. Lisäksi neljä viidestä käyttämästäni lähteestä on kirjoitettu englannin kielellä. Koska englantia ei ole äidinkieleni, enkä ole kielitieteiden ammattilainen, on olemassa mahdollisuus siihen, että olen kääntänyt osan virheellisesti tai ymmärtänyt lukemaani väärin. Olen kuitenkin pyrkinyt huolellisuuteen ja harkitsevuuteen opinnäytetyötä tehdessäni, olenhan itse vastuussa tutkimuksestani, mikä minimoi väärinymmärryksen riskiä.

Lähdekritiikki on erityisesti kirjallisuuskatsauksessa suuri eettisyyden mittari. Itse hyväksyin lähteikseni ainoastaan EBSCOhost-tietokannan kautta löydetty, tieteelliset artikkelit sekä tutkimukset, joille sain Tampereen ammattikorkeakoulun kirjaston informaatikon suosittelun. Lisäksi tekstejä lukiessani ja tietoa kerätessäni pidin jatkuvasti mielessä kriittisen suhtautumisen lukemaani: tutkijan on karsittava kaikesta tarjolla olevasta informaatiosta tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Tämä näkyi kirjallisuuskatsausta tehdessä erityisesti siinä, että tutkimuskysymykset oli pidettävä tarkasti mielessä koko tutkimuksen ajan, jotta saatiin vastauksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Lisäksi tuotetun tekstin yksiselitteisyys sekä selvyys olivat tutkimusta toteuttaessa tärkeitä ominaisuuksia, sillä tutkija ei voi tulkita vastauksia itselle edulliseen suuntaan tai keksiä ilmaisuille uusia tarkoituksia, jotta voisi käyttää niitä tutkimuksessaan. (Mäkinen 2006, 124, 131).

Opinnäytetyötäni varten haastateltiin ainoastaan yhtä henkilöä, mutta haastattelutilanteen sekä kerätyn materiaalin eettisyys on siitä huolimatta toteuduttava. Haastattelun tarpeen tullessa ilmi otin yhteyttä Hirvitaloon ja kysyin mahdollisuudesta haastatella jotakuta heidän yhteisöpuutarhaprojekteissaan mukana ollutta henkilöä. Yhteydenoton seurauksena minulle ilmoitettiin yksi vapaaehtoinen haastateltava, joka oli haastateltavan aiheen asiantuntija. Haastattelun aikana pysyttiin ennalta sovitussa aiheessa ja kysymykseni koskivat ainoastaan yhteisöpuutarhaan liittyvää toimintaa. Tämän lisäksi olen saanut haastateltavalta luvan hänen kommenttiansa käyttöön sekä julkaisuun tässä opinnäytetyössä hänen omalla nimellään.

Tarkastellessani opinnäytetyön prosessia kokonaisuutena, mieleeni tulee muutama asia, jonka olisin voinut tehdä toisin. Olisin voinut esimerkiksi keskittyä enemmän suomalai-

siin yhteisöpuutarhoihin ja niiden toimintaan, jotta kotimaista tutkimustietoa aiheesta saataisiin kartutettua. Jatkotutkimuksen aiheena toimisikin mielestäni yhteisöpuutarhan perustamiseen liittyvä tutkimus, jossa keskityttäisiin yhteisöllisyyden sekä ryhmädynamiikan muodostumiseen sekä muokkautumiseen satokauden kuluessa. Lisäksi olisi ollut mielenkiintoista kuulla muidenkin yhteisöpuutarhojen parissa työskennelleiden mielipiteitä osallisuuden ja hyvinvoinnin toteutumisesta, mutta haastattelut jäivät aikataulullisten syiden vuoksi tekemättä. Itse kokisin myös mielekkäänä jonkinlaisen isomman projektin yhteisöpuutarhan parissa, jossa voitaisiin tutkia esimerkiksi yhteisöpuutarhan toimivuutta yhtenä lähiöissä tehtävän sosiaalityön välineenä.

Lopuksi haluan vielä todeta, että yhteisöpuutarha on mielestäni mielenkiintoinen yhteisöllinen kokonaisuus, joka vaikuttaa monipuolisesti kaupunkien lähiöiden elämään. Yhteisöpuutarhat tuottavat mielihyvää henkilökohtaisella tasolla, luovat yhteisöllisyyttä ja vaikuttavat yhteiskunnan rakenteisiin oman mittakaavansa kokoisella alueella. Tulevaisuus näyttää, haluavatko sosiaalialan työntekijät toteuttaa erilaisia työmenetelmiä perinteisen sosiaalityön rinnalla. Ehkä kahdenkymmenen vuoden hiljaiselon jälkeen olisi aika kokeilla toimivaksi todettua yhdyskuntatyön mallia ja antaa uudenlaisten ideoiden kukkia vanhojen toimintatapojen rinnalla?

LÄHTEET

- Aro, J. 2011. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Kangaspunta, S. (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. 1. painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 35-58.
- Bandura, A. 2001. Social Cognitive Theory. An Agentic Perspective. *Annual Reviews of Psychology* 52, 1-26.
- Hokkanen, L. 2013. Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. 1. painos. Vantaa: Vastapaino.
- Juhila, K. 2012. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Kangaspunta, S. (toim.) 2011. Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. 1. painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 15-31.
- Karjalainen, P., Karisto, A. & Seppänen, M. 2002. Lähiöt, kaupunkisosiaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. 1. painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 253-268.
- Kingley, J., Townsend, M. & Henderson-Wilson, C. 2009. Cultivating health and well-being: members' perceptions of the health benefits of a Port Melbourne community garden. *Leisure Studies* 28 (2). 207-219.
- Laitinen, M. & Niskala, A. 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. 1. painos. Vantaa: Vastapaino.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Jyväskylä: Vastapaino.
- Maier, J. 2007. Kansainväliset puutarhat Berliinissä – Monikulttuuristen yhteisöjen mikrokosmos? Joensuun yliopisto. Maantieteen laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Möttönen, S. 2002. Kunnat, järjestöt ja paikalliset verkostot. Teoksessa Ruuskanen, P. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: PS-kustannus. 112-135.
- Niemelä, J. 2002. Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautuminen. Teoksessa Ruuskanen, P. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: PS-kustannus. 76-93.
- Jelli järjestötietopalvelu. 2014. Osallisuus-sanasto. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Luettu: 05.05.2014.
<http://www.jelli.fi/osallisuus/osallisuusaineistoa/osallisuus-sanasto/>

Pispalan kulttuuriyhdistys ry. 2014. Esittely. Luettu: 31.10.2014.
http://www.hirvikatu10.net/wordpress.1/?page_id=2

Pispalan kulttuuriyhdistys ry. 2013. Yhteisöpuutarha lauantaista 27.4. alkaen. Julkaistu: 15.05.2013. Luettu: 10.06.2014. <http://www.hirvikatu10.net/wordpress.1/?p=1077>

Rappe, E., Lindén, L. & Koivunen, T. 2003. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Jyväskylä: Viherympäristöliitto ry.

Raunio, K. 2011. Olennainen sosiaalityössä. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Roivainen, I. 2002. Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä – Yhteisöllinen ajattelu ja sosiaalityö. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. 1. painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 217-228.

Roivainen, I. 2008. Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino. 253-281.

Rostila, I. & Vinnurva, J. 2013. Sosiaalityön asiakkaan toimijuus ja täysimittainen professionaalisuus. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. 1. painos. Vantaa: Vastapaino.

Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: PS-kustannus.

Savitie, A. Kuvataiteilija. 2014. Haastattelu 23.10.2014. Haastattelija Tuomi, P. Tampere.

Schmelzkopf, K. 1995. Urban community gardens as a contested space. *Geographical Review* 85 (3), 364-380.

Siltaniemi, A., Hakkarainen, T., Londén, P., Luhtanen, M., Perälähti, A. & Särkelä, R. 2011. Kansalaisbarometri 2011. Hyvinvointi, palvelut ja osallisuus kansalaismielipiteissä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2012. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 5. painos. Helsinki: Ammattieettinen lautakunta.

Särkelä, R. 2011. Osallisuus, vaikutusmahdollisuudet ja sosiaalinen kestävyys. Teoksessa Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2011. Käsitteet. Päivitetty: 14.09.2011. Luettu: 23.07.2014. <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/tyokalut/iakkaiden-neuvontapalvelut-ja-hyvinvointia-edistavat-kotikaynnit/lait-suositukset-kirjallisuus-kasitteet/kasitteet>

Toikko, T. 2006. Asiakkaiden osallistuminen palveluiden kehittämiseen. Työpoliittinen aikakauskirja. 3/2006. 1-12.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. painos. Helsinki: Tammi.

Valkama, K. & Raisio, H. 2013. Kansalaisraati - Deliberatiivinen demokratia rakenteellisen sosiaalityön työmuotona? Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. 1. painos. Vantaa: Vastapaino.

